

LIBRIS

We know
books

DEXI

DICTIONAR EXPLICATIV ILUSTRAT AL LIMBII ROMÂNE

Autori**Eugenia Dima****Doina Cobeț****Laura Manea****Elena Dănilă****Gabriela E. Dima****Andrei Dănilă****Luminița Botoșineanu****Au mai colaborat**

(redactare parțială, corelații, operații teho-redacționale)

Dumitru Boldureanu, Igor Boldureanu, Daniela Butnaru, Lucia Ciocan,**Igor Condrea, Eugen Lungu, Veronica Olariu, Rodica Radu,****Efim Spînu, Aliona Zgardan-Crudu****Consultanți științifici**

Lingvistică:

Vasile Arvinte, Mauro Barindi, Iulian Ciocan,**Stelian Dumistrăcel, Alberto Madrona Fernández,****Dorin Onofrei, Vlad Pohilă, Eudochia Sorocean, Tatiana Șarșova**

Alte domenii:

arheologie, istorie – **Constantin Ionomu**arte plastice – **Gabriela Agafiței**chimie – **Alexandra Iordan**farmacie – **Irina Dumistrăcel**filosofie, psihologie – **Teodor Dima**geografie – **Liliana Pînzariu**matematică – **Gheorghe Ionesei**medicină – **Lavinia Pavel**religie – **Mihai Mărgineanu**științe economice – **Valentin Mihai Bohateretș**științe juridice – **Vasile Lupu****Editori coordonatori****Iurie Bîrsa - Editura ARC****Nicolae Guțanu - Editura GUNIVAS**

DEXI este un dicționar general explicativ care se adresează publicului larg, tuturor vorbitorilor limbii române sau celor care învață această limbă, pentru obținerea de informații în legătură cu structura lexicului românesc și cu originea lui. Punctul de plecare îl reprezintă limba română literară actuală, dar sînt incluse și cuvinte vechi, populare, regionale, familiare, argotice etc.

Comparativ cu dicționarele anterioare de acest tip, DEXI cuprinde unele adăugiri, îmbunătățiri și rectificări referitoare la lista de cuvinte, semantică, gramatică, etimologie și altele.

Dicționarul este redactat în limba română (cuvîntul-titlu, definiția, exemplele, formele flexionare, variantele). Cuvinte străine se întîlnesc la unele sensuri calchiate după un model străin, făcîndu-se trimiterea la modelul respectiv de la care s-a transferat sensul în limba română, precum și la paragraful etimologic, unde se indică o sursă sau mai multe (etimologie multiplă), și la etimologia indirectă (indicată atunci cînd sînt necesare unele referiri pentru elucidarea sensurilor cuvintelor).

Deși DEXI nu are un caracter explicit normativ, au fost respectate recomandările din *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* (DOOM), ediția a doua, revăzută și adăugită, Univers Enciclopedic, București, 2005. Spre deosebire de DOOM, nu am preluat scrierea într-un cuvînt a construcției pronominale negative *nici un, nici o* și am semnalat unele dublete de pronunțare, de accent sau variante care lipsesc din DOOM, dar pe care le-am considerat ca fiind pe același plan în limba română literară. De exemplu, pentru unele lexeme DOOM admite un singur accent: *ácvilă, anatémă, avárie, barbár, caractér, dactíl, déspot, dictátór, editór, rádar, senátór, simból, spléndid* ș. a., iar noi am semnalat un al doilea accent (justificat mai ales etimologic), cu care cuvîntul respectiv este utilizat în limba literară: *acvîlă, anátemă, avaríe, bárbar, carácter, dáctil, despót, dictátor, editór, radár, senátor, símbol, spléndíd*. De asemenea, am precizat accentul și variantele de accent la unele forme flexionare: prez. ind. *domínă* și *dómină*. La unele substantive neutre ca *portic, recítal, scrutín* am apreciat că există două forme de plural, cu terminațiile *-uri* și *-e*. Acolo unde am indicat variante de plural care nu sînt utilizate în limba literară, am folosit paranteze care indică circulația formei respective și raportarea ei la limba literară: de exemplu, **basm** are pl. *-e, (pop.) -uri*; **beteală** are pl. *-ele, (pop.) -i*; **buric** are pl. *-ce, (pop.) -uri*; **ecran** are pl. *-e, (pop.) -uri*.

În privința ortografiei, am fost consecvenți principiului un fonem / un grafem, aplicat pînă în 1993, cînd s-a propus, fără argumente științifice convingătoare, utilizarea a două semne pentru un singur sunet, fiind astfel în dezacord cu recomandările DOOM, dar sperînd că, în cele din urmă, se va reveni la scrierea anterioară, simplă, în care să se pună accentul pe conținutul comunicării, pe corectitudinea gramaticală, și nu pe aspectul grafic al unei litere. De asemenea, am optat pentru forma *sînt* a verbului *a fi* la persoana a treia singular și plural, care se justifică prin etimologie și a fost încetățenită prin circulația neîntrepută, atestată timp de aproape cinci secole în scrierile în limba română, și nu forma *sunt*, care reprezintă un cultism apărut în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

În dicționarul de față au fost reformulate sau completate unele definiții, s-au introdus sensuri sau vocabule care nu au fost înregistrate în alte dicționare ale limbii române, s-au făcut unele sugestii etimologice noi.

Au fost utilizate ca bază de informație lucrările lexicografice ale limbii române apărute pînă acum, semnalate în bibliografia de referință. Pentru informațiile privitoare la sensuri, la valorile și evoluțiile gramaticale, pentru izvoare ilustrative, pentru tipurile de paranteze care însoțesc un cuvînt sau un sens, pentru înregistrarea și definirea unui mare număr de construcții fixe (sintagme, locuțiuni, expresii, compuse), ca și pentru etimologii, de un real folos ne-a fost *Dicționarul Academiei* (seria veche și seria nouă). Autorii au consultat și numeroase dicționare și enciclopedii străine, aparținînd unor culturi europene cu o tradiție multiseculară (franceză, italiană, engleză, germană).

* * *

DEXI conține 113 893 intrări, dintre care 101 805 sînt articole redactate, restul de 12 088 fiind semnalări (variante lexicale sau grafice), și cuprinde lexicul de bază al limbii române actuale, dar și vocabule care denumesc realități revoluționale, care au o circulație restrînsă, ori termeni culturali, din diverse domenii ale științei și tehnicii. Inventarul de cuvinte conține mai mulți termeni de argou, injurioși, licențioși, familiari, porecle depreciative etc. decît dicționarele anterioare. Astfel, s-au înregistrat cuvinte ori sensuri care denumesc părți ale corpului omenesc, acțiuni etc., cu o largă circulație (la nivel popular), evitate de autorii altor dicționare, fiind considerate vulgare. Au fost introduse unele lexeme sau sensuri inițial argotice, și în consecință neglijate în lucrări lexicografice, care în ultimele decenii, și mai ales după 1990, au fost decriptate, devenind familiare și chiar populare.

Au fost incluse numeroase cuvinte care reprezintă achiziții recente, determinate de evoluția tehnologică și de schimbările sociale, economice și politice, mai ales din ultimele decenii, cu referire specială la domenii precum informatică, politologie, finanțe, comerț. De asemenea, s-a înregistrat un număr semnificativ de termeni din medicină, deoarece s-a considerat că acest domeniu, avînd un impact deosebit asupra vorbitorilor, furnizează numeroase lexeme cu tendință de generalizare. Autorii au manifestat o preocupare specială pentru termenii religioși, neglijăți în alte dicționare. Cuvintele intrate de curînd în limbă și care nu au fost adaptate sistemului fonetic românesc, păstrînd forma etimonului sau care nu au forme flexionare (în special cele de origine engleză), au fost considerate ca făcînd parte din fondul lexical al limbii române, avînd tendința de extindere la un număr tot mai mare de vorbitori și, ca urmare a circulației lor în domenii de mare importanță pentru realitățile economice și socioculturale românești, de adaptare fonetică și de încadrare morfologică.

Nu au fost introduse în dicționar cuvintele (și sensurile) regionale cu o circulație restrînsă, cele ale căror sensuri și etimologii sînt obscure, după cum s-a evitat introducerea automată a abstractelor verbale sau a derivatelor care nu au o circulație menită să le justifice includerea într-un dicționar de acest tip.

Lista de cuvinte – structura redactării

Lexicul limbii române este prezentat în acest dicționar conform ordinii alfabetice a limbii române; fiecare articol este dedicat unei vocabule, prezentate la formele flexionare standard (nominativul singular la substantive, adjective, pronume, infinitivul la verbe ș.a.). O intrare poate conține: **1** Redactarea unui cuvînt. **2** Redactarea unei locuțiuni. **3** O semnalare.

1 Structura redactării unui cuvînt este făcută după o anumită schemă: cuvîntul-titlu, transcrierea fonetică (acolo unde este cazul, pentru transcrierea pronunției unor neologisme care au păstrat forma etimonului și nu s-au acomodat limbii române, utilizîndu-se simboluri din alfabetul stabilit de Asociația Fonetică Internațională), valoarea gramaticală, paranteze de circulație, de domeniu etc., descrierea semantică pe baza unei scheme logice, pornindu-se de la cel mai cunoscut sens către sensurile cu o circulație restrînsă, specifică sau care sînt învechite; fiecare sens conține: definiția, evoluțiile de sens, utilizări stilistice, schimbări gramaticale, construcții fixe. Paragraful final, nonlexical cuprinde indicații privind (atunci cînd este cazul) silabarea, variante de accent, variante de pronunție, forme flexionare (plural, prezent indicativ), variante lexicale; după bara oblică este indicată etimologia. Omonimele au fost stabilite pe baza diferențelor existente în privința etimologiei și a sensurilor și sînt plasate în funcție de ordinea alfabetică a indicațiilor gramaticale ale cuvîntului-titlu. Forme precum *eleghiacesc* sau *matematicesc* au fost considerate variante și incluse la cuvintele de bază *elegiac* și *matematic* deoarece s-a considerat că acestea reprezintă adaptări după modele străine, și nu derivate în limba română.

2 Locuțiunile au fost alfabetizate ca și cînd toate elementele ar fi scrise legat.

3 Semnalările sînt urmate de valoarea gramaticală și reprezintă variante lexicale sau diferențe grafice față de corpul cuvîntului de bază, făcîndu-se trimitere la acesta.

[cuvînt-titlu]	<p>adormi <i>vb.</i> IV. 1 intr. A trece de la starea de veghe la starea de somn; a începe să doarmă. <i>A adormit de curînd.</i> ◊ Expr. <i>A adormi din greu</i> sau <i>a adormi (ca) dus</i> = a adormi profund. <i>Se lăasă oleacă jos pe iarbă și adormi dus</i> (CR.). <i>A adormi mort v. mort.</i> ◊ Person. <i>Singur vîntul colo, iată, Adormise la răcoare Sub o salcie plecată</i> (COȘB.). ◊ Poet. <i>Satul adormi, în fine, respirînd ușor în freamăt de codri</i> (BRĂ.). ◊ Exager. <i>A plictîsi. Un film care te adoarme.</i> 2 tr. A face (pe cineva) să adoarmă. <i>Lîngă pat, zîbind stă mama, Adormindu-și copilașii</i> (GOGA.). ◊ Spec. A face pe cineva să doarmă (și să devină insensibil) cu ajutorul unor medicamente, a unor narcotice etc. <i>L-a adormit cu multe calmante.</i> ◊ Fig. (compl. indică senzații, sentimente etc.) A face să nu simtă, a atenua intensitatea; a alina, a liniști, a potoli. <i>Cîntînd, și-a mai adormit foamea.</i> 3 tr. Fig. A ameți, a tulbura, a îmbăta. <i>Mirosul florilor de cîmp îl adormea.</i> ◊ A încînta, a duce cu vorba, abătîndu-i atenția, slăbindu-i vigilența. <i>L-a adormit cu promisiuni mincinoase.</i> 4 intr. Fig. A muri. <i>Ființa tăcută și palidă... adormi într-o zi în veci</i> (SADOV.). ◊ Expr. <i>A adormi întru Domnul</i> sau <i>a adormi somnul (cel) de veci</i> (ori <i>somn veșnic</i>) = a muri (creștinește). <i>A adormi pe (sau pentru) vecie v. vecie.</i> • prez.ind. <i>adorm.</i> /lat. <i>addormire.</i></p>	[indicații semantice, stilistice]
[etimologie directă; cuvînt moștenit din latină]	comensalism <i>s.n.</i> v. <i>comensualism</i>	[semnalare]
[cuvînt-titlu locuțiune]	con brîo <i>loc.adv.</i> (muz.; indică modul de executare a unei bucăți muzicale) Cu însuflețire. • /<it. <i>con brío.</i>	[etimologie directă; locuțiune împrumutată]
[valoarea gramaticală]	<p>dar' <i>conj., adv.</i> A conj. I (<i>leagă prop. sau părți de prop. advers.</i>) 1 (<i>arată o opoz.</i>) Cu toate acestea, totuși, însă. ◊ (<i>leagă prop. princ.</i>) <i>Pînă acum toți rideau de Prepeleac, dar acum a ajuns să ridă el și de dracul</i> (CR.). ◊ (<i>leagă părți de prop.</i>) <i>A fost odată... un împărat mare și viteaz, dar rău</i> (DELAVR.). ◊ (<i>leagă o parte de prop. cu o prop. subord.</i>) <i>Un salt de perspectivă uriaș, dar care merită îndrăzneala</i> (BOGZA). ◊ (<i>prop. are și o nuanță conces.</i>) <i>M-oi trezi cu tine acasă... Dar, dă, cearcă și tu, să vezi cum ți-a sluji norocul</i> (CR.). [...] III (<i>introduce o prop. interog.</i>) <i>Oare? Dar de cînd ați pus voi stăpînire pe mine?</i> IV 1 (<i>înaintea unui cu vînt, care de obicei se repetă, întărește înțelesul acestuia</i>) <i>Să-i zic două vorbe, dar vorbe!</i> 2 (<i>exprimă surprinderea, uimirea, mirarea</i>) <i>Dar frumos mai desenezi!</i> B adv. 1 (<i>inv., pop.; exprimă o aprobare</i>) <i>Da, așa. Auzit-ați ce-am spus eu? - Dar, mămică, ziseră iezii</i> (CR.). ◊ Expr. (<i>pop.</i>) <i>Păi dar</i> = cum altfel? 2 (<i>în prop. afirm., cu rol de întărire</i>) <i>Firește, negreșit, desigur. Cunoști pe domnul Leonaș...? - Îl cunosc dar</i> (ALECS.) și (<i>inv., pop.</i>) <i>da, dără conj.</i> /etimol.nec.</p>	[explicații privind relațiile sintactice ale cuvîntului]
[omonim]	<p>dar <i>s.n.</i> I 1 Obiect primit de cineva sau oferit cuiva fără plată, ca expresie a afecțiunii, a grațitudinii sau a dorinței de a ajuta; cadou. <i>De Crăciun toți copiii primesc cadouri.</i> ◊ Loc.adj. <i>De dar</i> = care este primit gratis, care este dăruit. ◊ Loc.adv. <i>În dar</i> = gratis, degeaba, fără plată. 2 Plocon. 3 Donație. 4 (bis.) Prinos, ofrandă. ◊ <i>Sfintele Daruri</i> = pîinea și vinul sfințite pentru cuminecătură. [...] 6 (pop.) <i>Darul miresei</i> = sumă de bani pe care mireasa o primește în timp ce dansează o horă asemănătoare periniței. II 1 Însușire cu care se naște cineva; aptitudine, vocație, talent. <i>O ființă... înzestrată cu toate darurile minții și ale inimii</i> (BOGZA). ◊ <i>Darul suptului v. supt.</i> ◊ Loc.adj. <i>Cu dar</i> = (<i>despre oameni</i>) care este înzestrat cu anumite însușiri, aptitudini etc. <i>Un om cu dar la muzică.</i></p>	[siglă]
[paranteze de circulație, de domeniu specific]		[paranteză explicativă]

A a

a¹ s. m. invar. **1** Prima literă a alfabetului limbii române. > Expr. *De la a la z* = de la început până la sfârșit; totul, în întregime. **2** Sunetul corespunzător acestei litere (vocală medială, deschisă, nerotunjită). **3** Semn grafic pentru această literă (a, A). **II** **1** (muz.) Notăție literală pentru sunetul *la* în țările germanice. **2** (metr.) Simbol pentru *amper*. **3** (mat.) Simbol pentru *arie*. **4** (chim.) Numele unei vitamine (A). **5** (med.) Numele unei grupe sangvine (A II). **6** (log.) Simbol pentru judecățile universal-afirmative.

a² - Elem. de compunere „fără”, „lipsit de”. • și *an-*. /<fr. *a-*, *an-*; cf. gr. *ἀ-*, *ἀν-* „fără, lipsit de”.

a³ **interj.** **1** Exclamație prin care se exteriorizează diferite stări emotive: a) Surprindere. *A, te-am prins!* b) Admirație. *A, ce rochie frumoasă!* c) Satisfacție. *Ai mâncat ciocolata?* - *A, a fost foarte bună!* d) Regret. *Ai pierdut banii?* - *A, asta-i situația!* e) Indignare. *A, din ăștia-mi ești?*; ah. **2** Exclamație care însoțește reamintirea bruscă a unui lucru omis. *Ți-ai amintit?* - *A, asta era!* • /onomat.

a⁴ **prep.** **1** Precedă infinitivul ca formă-tip a verbului. *A citi.* **2** Intră în compunerea unor adverbe, locuțiuni adverbiale și prepoziționale, a unor substantive și adjective în structura cărora este inclus *tot* și în numirea unor jocuri de copii. Ex. *Acasă, de-a dreapta, de-a baba oarba.* **3** Exprimă un raport de comparație sau de asemănare. *Miroase a tămie.* ◆ În semn de... *Fluieră a pagubă.* **4** Se utilizează pentru a exprima genitivul unor numerele sau al unor pronume și adjective pronominale nehotărâte. *Cărțile a doi copii.* Simbolul a ceva. • /lat. *ad.*

a⁵ **prep.** Intră în compunerea numeraledor distributive. *Doauă cărți a 100 de pagini.* • /<fr. *à.*

aalenian, -ă s. n., adj. (geol.) **1** s. n. Primul etaj al jurasicului mediu sau ultimul etaj al jurasicului inferior. **2** adj. Care aparține aalenianului, specific aalenianului; care se referă la această perioadă. **3** s. n. Serie de straturi geologice din aalenian. • sil. -ni-an. pl. -ieni, -iene. /<fr. *aalénien.*

ab - Elem. de compunere „îndepărtare”, „separare”, „lipsă”. • /<fr. *ab-*, *abs-*; cf. lat. *ab*, *abs* „departe de”.

abă¹ **interj.** (inv.; în prop. interog.) Exclamație care exprimă mirarea sau atrage atenția cuiva. *Aba, Dragomire, când pleci tu?* (CAR.). • /form. expr.

abă² s. f. **1** Tesătură groasă de lână, de obicei albă, din care se confecționează haine țărănești; dimie, pănură. *Cioarecii strimți de aba* (SLAV.). **2** Haină confecționată din astfel de țesătură. • pl. -ale. /<tc. *aba.*

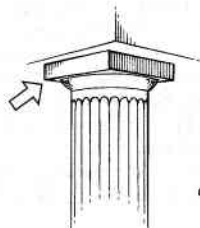
ab absurd loc. adv. La absurd. • /<lat. *ab absurdo.*

abac s. n. **1** Instrument pentru calcule aritmetice elementare, alcătuit dintr-un cadru cu vergele pe care se pot deplasa bile (colorate). **2** Tabel sau diagramă

care permite rezolvarea rapidă a unor calcule. • pl. -ce. /<fr. *abaque*, lat. *abācus*, -i, germ. *Abakus*; cf. gr. *ἄβαξ*, -ακος „tăbliță, planșă”.

abăca s. f. **1** Bananier din Filipine, care are fructele necomestibile și pețiolurile frunzelor lungi din care se obțin fibre textile. **2** Fibră textilă obținută din pețiolurile frunzelor acestui bananier; cînepă de Manila. • /<fr. *abaca*, germ. *Abaca*, sp. *abacá*; cuv. filipinez.

abăcă s. f. (arhit.) Partea superioară a capitelului unei coloane, pe care se sprijină arhitrava. • pl. -ce. /<fr. *abaque*; cf. lat. *abācus*, -i <gr. *ἄβαξ*, -ακος „tăbliță, planșă”.

abacă

abacterian, -ă adj. (biol.) Care este lipsit de bacterii. • sil. -ri-an. pl. -ieni, -iene. /<fr. *abactérien.*

abadă s. f. v. abatesă.

abagér s. m. (inv.) Abagiu. • pl. -i. /*abagiu* + *-er.*

abagerie s. f. (inv.) **1** Atelier sau fabrică producătoare de (haine de) aba. **2** Prăvălie de aba. **3** Meseria de abagiu. • pl. -ii. g.-d. -iei. /*abager* + *-ie.*

abagiu s. m. (inv.) **1** Persoană care se ocupa cu fabricarea sau cu vânzarea abalei. **2** Persoană care confecționează haine de aba; abager. • pl. -gii. /<tc. *abaci.*

abagiubă s. f. (bot.) Arbust din familia oleacee, cu frunzele opuse, cu florile albe dispuse în raceme, cu corolele în formă de pilnie și fructele bace, adesea cultivat pentru gardurile vii (*Ligustrum vulgare*). • pl. -e. /etimol. nec.

abajúr s. n. Dispozitiv (decorativ) de metal, de sticlă, de hîrtie etc. fixat la o lampă pentru a orienta lumina într-o anumită direcție. *Din tavan atîrna lampa cu abajur de porțelan* (REBR.). • pl. -uri. /<fr. *abat-jour.*

abaldă s. f. (inv.) **1** Depozit de mărfuri; magazie. **2** Personalul unei abalde. **3** Totalitatea mărfurilor aflate într-o abaldă. • pl. -e. /<germ. *Ablade[raum]*, prin metateză.

abalienă s. f. (med.) Pierdere sau diminuare marcată și evidentă a facultăților mintale. • sil. -li-e-. /*ab* + *alienare*, după engl. *abalienation*, fr. *abaliénation*, lat. *abalienatio*, -onis.

abandón s. n. **1** (jur.) Părăsire a copiilor, a familiei etc. de către persoana care are obligația legală de întreținere. *Abandonul de minori intră sub incidența penală.* **2** Renunțare la un bun sau la un drept. *Au rămas fără case, nu în urma unui abandon, ci prin abuzurile unor legi nedrepte.* **3** Renunțare a unui concurent la participarea sau la continuarea participării într-o probă sportivă. **4** Părăsire a unei nave aflate în pericol de scufundare. • pl. -uri. /<fr. *abandon.*

abandonă vb. I. **1** tr. A părăsi pe cineva sau ceva. ◆ (jur.; compl. indică copii, persoane asistate etc.) A

părăsi pe cineva, lăsindu-l fără sprijin sau ajutor. *Legea (penală) pedesește pe cel care își abandonează copiii (sau membrii familiei față de care are obligații de întreținere).* **2** tr. A renunța la ceva. *Nemulțumit de desfășurarea lucrărilor, a abandonat proiectul.* **3** tr., intr. A renunța la participarea sau la continuarea participării la o probă sportivă. **4** tr. A părăsi ceva în situații de forță majoră; a pleca, a se îndepărta, a părăsi ceva care este sau poate fi considerat periculos. *Echipajul a abandonat nava.* **5** refl. Fig. A se lăsa pradă unui sentiment, unei emoții, a se adînci în anumite preocupări. *S-a abandonat în viltoarea plăcerilor.* • prez.ind. -ez. /<fr. *abandonner* <*à bandon* „în puterea cuiva”.

abandonăre s. f. **1** Părăsire. *Abandonarea familiei.* ◆ Spec. Părăsire a unei nave aflate în pericol de scufundare. *Echipajul a hotărît abandonarea navei.* **2** Renunțare. *Abandonarea unui proiect.* **3** (filos.) Idee centrală în filosofia existențialiștilor atei, prin care se susține că omul este aruncat în lume. • pl. -ări. /v. *abandona.*

abandonat, -ă adj. Care a fost părăsit. ◆ Spec. (*despre copii nou-născuți*) Care este părăsit de către mamă. • pl. -ți, -te. /v. *abandona.*

abandonic, -ă s. m., s. f., adj. (med.) (Persoană) care trăiește cu teama patologică de a fi abandonat. • pl. -ci, -ce. /<fr. *abandonnique.*

abanós s. m. **1** (bot.) Arbore exotic din zonele tropicală și subtropicală (mai ales din India), cu lemnul negru, greu, tare și durabil (*Diospyros abenium*). **2** Lemnul acestui arbore folosit pentru fabricarea unor mobile de lux, a instrumentelor muzicale de suflat etc.; eben. *Un lung caic de abanos în aur prelucrat* (ALECS.). > *Păr de abanos* = păr de culoare neagră lucioasă. • pl. -oși. /<tc. *abanoz*, ngr. *αμπανός*, bg. *абанос*, alb. *abanos.*

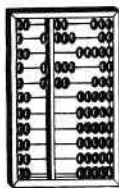
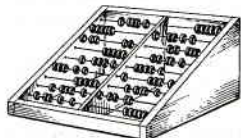
abarticulăr, -ă adj. (med.) Care este situat în vecinătatea unei articulații (anatomice), fără a avea o legătură structurală sau funcțională cu aceasta. • pl. -i, -e. /<fr. *abarticulaire*; cf. lat. *ab* „de la”, *articulārius*, -a, -um „articular”.

abatáj s. n. **1** Operație de tăiere sau de extragere a unui minereu sau a unei roci dintr-un zăcămint. > *Abataj frontal* = abataj al minerului făcut pe un front foarte lung în direcția filonului. *Ciocan pneumatic de abataj* v. ciocan • Ext. Loc unde se execută această operație. **2** Operație de doborîre a arborilor într-o exploatare forestieră. **3** Tăiere, sacrificare a vitelor la abator. ◆ Ansamblu de operații făcute în abator de la introducerea animalelor în sala de tăiere pînă la tranșarea cîrnii. **4** (mar.) Operație de înclinare a unei nave mici în vederea carenării, a reparării sau a curățării. • pl. -e. /<fr. *abattage*, it. *abbattaggio.*

abáte¹ s. m. (bis.) **1** Titlu dat superiorului unei abații. ◆ Persoană care are acest titlu. ◆ Spec. Superiorul unor ordine monahale catolice, precum benedictinii. **2** (mai ales în sec. 18) Titlu onorific acordat unor preoți catolici, unor seminariști și chiar unor laici autorizați să poarte haina preotească. ◆ Persoană care poartă acest titlu. • pl. -ți. /<it. *ab(b)ate*; cf. lat. *abbās*, -ātis, ngr. *ἄββᾶς*; cuv. arameic.

abáte² vb. III. **1** tr., intr., refl. A (se) îndepărta de la direcția inițială sau normală. *Abătura cătră stînga, la mîndăstire, și poposiră tocmai la slujba de sară*

abace (1)

(SADOV.). ♦ Fig. A (se) îndepărta de la o normă fixată, de la o linie de conduită, de gândire etc. *Mi se pare că te-ai abătut de la subiect* (SADOV.). **2 refl.** A se opri în treacănt undeva sau la cineva (părăsind drumul inițial). *Rebegiți de frig, ne abatem pe la Neculai Moraru* (VLAH.). **3 refl.** (despre fenomene ale naturii, calamități, nenorociri) A se produce pe neașteptate (cu forță). *Uluit mai mult de năvala de lovituri ce se abătuseră asupra lui...*, se gîdea cum s-ar putea furișa mai la o parte (REBR.). **4 refl., intr.** A-i veni ideea, a-i trece prin mînte; a se năzări. *De-mi va abate vrodată să-mi vind moșia, am gînd să pun în publicație* (C. NEGR.). **5 tr.** A întrista, a deprima, a descuraja. *Vestea l-a abătut*. **6 tr.** (calc după fr. „abattre”) A doborîi (la pămînt). *Năprasnica secure... abate toți copacii* (ALECS.). ♦ (refl.) A cădea. *Arabul e-n viață și calul sosește, Dar vai, cînd s-oprește, S-abate jos mort!* (MACED.). ♦ prez.ind. *abăt.* /lat. *abbattēre*; cf. și fr. *abattre*.

abătore s.f. **1** Îndepărtare, deviație de la direcția inițială sau normală. ♦ *Abatere de la regulă* = excepție. ♦ Fig. Îndepărtare de la o normă, de la o linie de conduită, de gândire etc. ♦ (jur.) Încălcare a unei dispoziții cu caracter administrativ sau disciplinar. *Abaterile Turciei de la tractatele ce le avea* (GHICA). **2 (teh.)** Diferența dintre valoarea efectivă sau valoarea-limită admisă a unei mărimi și valoarea ei nominală. ♦ Diferența dintre dimensiunea reală și cea proiectată a unei piese. **3 (mar.)** Operația de întoarcere intenționată a prorei unei nave într-o anumită direcție. **4 (gram.)** Excepție. **5 (econ.)** Abatere fiscală = parte procentuală din venit, care este scutită de impozit. *Abatere monetară* = factor de natură inflaționistă care se caracterizează prin creșterea mai rapidă a masei monetare în raport cu masa bunurilor și serviciilor, manifestată prin majorări ale prețurilor și scăderea puterii de cumpărare a unei monezi. ♦ Compus: *abatere-standard* = indicator de măsurare a dispersiei valorilor unei variabile aleatorii. • pl. -i. /v. *abate*².

abatésă s.f. Superioară a unei abații. • pl. -e. și *abadésă* s.f. /cit. (*a)badessa*, lat. *abbatissa*.

abatiză s.f. (milit.; inv.) Dispozitiv de apărare realizat din copaci tăiați și culcați la pămînt cu virful spre inamic. • pl. -e. /cf. *abattis*.

abatôr s.n. **1** (ind. alim.) Ansamblu de clădiri și instalații unde se sacrifică animalele pentru consum și unde se prelucrează carnea proaspătă. **2** Fig. Masacru, război. • pl. -oare. /cf. *abattoir*.

abatoriză vb. I. tr. A tăia animalele la abator, prelucreind carnea. • prez.ind. *ez. /abator + -iza*.

abațial, -ă adj. (bis.) Care aparține unei abații. *Biserică abațială*. • sil. -fi-al. pl. -i, -e. /cit. *a(b)baziale*, fr. *abbatial*.

abație s.f. (bis.) **1** Instituție religioasă, cu statut special, condusă de un abate sau de o abatesă și care depinde de un episcop sau direct de Papă. ♦ Mănăstire catolică unde se află această instituție. *Abazia din Montecassino*. **2** Titlu cu domeniu ecleziastic atribuit unui abate. • pl. -ii. g.-d. -iei. /cit. *ab(b)azia*.

abaxial, -ă adj. Care este situat în afara unui ax central. • sil. -xi-al. pl. -i, -e. /cf. engl. *abaxial*.

abăzi, -ă s.m., s.f., adj. (med.) (Persoană) care suferă de abazie. • pl. -ci, -ce. /după germ. *abatisch*.

abazie s.f. (med.) Imposibilitate de a merge normal din cauza tulburării coordonării mișcărilor, fără modificarea forței musculare sau a sensibilității. • pl. -ii. g.-d. -iei. /cf. *abasia*; cf. gr. *ἀ-*, „fără”, *βάσις*, „mers”.

abătút, -ă adj. Care este descurajat; deprimat, trist. *Oboșită de drum... abătută de mîhnire... ajunsă la o căsuță* (ISP.). • pl. -ți, -te. /cf. *abattu*, după *abate*.

abbeviliân, -ă s.n., adj. (arheol.) **1** s.n. Subetaj mijlociu al paleoliticului inferior, caracterizat prin apariția uneltelor din piatră în formă de migdale grosiere și disproporționate, cu margini puternic ondulate. **2** adj. Care aparține unei culturi din această perioadă, ale cărei resturi arheologice s-au descoperit în localitatea franceză Abbeville; care este specific abbevilianului; care se referă la această perioadă. **3** s.n. Serie de straturi arheologice din abbevilian. • sil. -li-an. pl. -ieni, -iene. /cf. *abbevillien*; cf. nm. pr. Abbeville, oraș în N-V Franței.

abc s.m. **1** Primele litere ale alfabetului. **2** Fig. Începutul, baza unei arte sau a unei științe. *Abc-ul meseriei*. • pronunț. *abecé*. /cf. *abc*.

abcedă vb. I. intr. (med.; despre țesuturi, organe etc.) A forma un abces. • prez.ind. pers. 3 -ează. și *abcedé* vb. III. /cf. *abceder*, lat. *abscedere*.

abcedăt, -ă adj. (med.; despre țesuturi, organe etc.) Care s-a transformat în abces; care a dat naștere unui abces. • pl. -ți, -te. /cf. *abcedé*.

abcedé vb. III. v. abceda.

abcedografie s.f. (med.) Radiografie a unui abces după puncție, evacuare sau injecție cu aer. • pl. -ii. g.-d. -iei. /cf. *abcedographie*.

abcs s.n. (med.) Colecție circumscriasă de puroi apărută în urma dezințării țesuturilor (necroză tisulară) sub acțiunea unor agenți microbieni sau parazitari. ♦ *Abces cald* (sau *acut*) = abces însoțit de durere cu caracter pulsativ și febră. *Abces rece* = abces cu evoluție îndelungată, caracterizat de absența inflamației. *Abces urinos* = abces produs prin infiltrația urinei în țesutul celular. • pl. -e. /cf. *abcs*; cf. lat. *abscessus*, „furul”.

abderit s.m. Om simplu, mărginit și caraghios. • pl. -ți. /cf. germ. *Abderit* „prostănc”.

abdică vb. I. intr. **1** A renunța la tron sau la exercitarea puterii supreme (de către un Papă). *Dacă Măria Sa voiește să abdice, nu putem ști* (EMIN.). **2** Fig. A renunța la ceva, a ceda (în fața greutăților). *Dezmoștenit de toate, la viață abdicînd, Să nu-mi rămînă-n mînte decît un singur gînd* (EMIN.). • prez.ind. *abdic*. /cf. fr. *abdiquer*, lat. *abdicare*.

abdicare s.f. **1** Renunțarea la tron. *Proclamarea revoluției la Izlaz, răsucularea din București și abdicarea lui Bibescu... sînt consemnate zi cu zi* (GHICA). **2** Fig. Renunțare la ceva, cedare (în fața greutăților). • pl. -ări. /v. *abdică*.

abdicățune s.f. (inv.) Abdicare. • pl. -i. /cf. *abdication*.

abdomén s.n. **1** (anat.) Regiune anatomică situată între torace și pelvis conținînd viscerele abdominale; pînțecă. ♦ *Abdomen acut* = stare invalidantă, caracterizată prin durere abdominală intensă, asociată sau nu cu febră, greață, vărsături și șoc. **2** (biol.) Ultimul segment al corpului artropodelor. • pl. -e. /cf. *abdomen*, lat. *abdōmen*, -*minis*.

abdomin- Elem. de compunere „abdomen”. • și *abdomino-*. /cf. *abdomin(o)-*; cf. lat. *abdōmen*, -*minis* „pînțecă, burtă”.

abdominál, -ă, adj. (anat.) Care aparține abdomenului, de abdomen. *Mușchi abdominali*. ♦ *Cavitate abdominală* = cavitare care este cuprinsă între pereții abdomenului. • pl. -i, -e. /cf. *abdominal*.

abdominalgie s.f. (med.) Durere abdominală. • pl. -ii. g.-d. -iei. /cf. *abdominalgie*.

abdomino-v. *abdomin-*.

abdominocentéză s.f. (med.) Puncția peretelui abdominal practică în scopul evacuării unei acumulari excesive de lichid; paracenteză abdominală, puncție abdominală. • /cf. *abdominocentese*, engl. *abdominocentesis*.

abdominohisterectomie s.f. (chir.) Histerectomie făcută pe cale abdominală. • g.-d. -iei. /cf. engl. *abdomino-hysterectomy*.

abdominohisterotomie s.f. (chir.) Histerotomie efectuată pe cale abdominală. • g.-d. -iei. /cf. engl. *abdomino-hysterotomy*.

abdominoscopie s.f. (med.) (Modalitate de) examinare a abdomenului, prin vizualizarea organelor interne prin laparotomie sau pe cale endoscopică. • g.-d. -iei. /cf. *abdominoscopie*; cf. gr. *σκοπέω* „a examina”.

abducé vb. III. tr. A duce (de undeva); a lua, a apuca altă cale. • prez.ind. *abducé*. /lat. *abducere*.

abducens s.m. invar. (anat.) Perechea a șasea de nervi cranieni. • /cf. lat. *abducens*, -*ntis*.

abductor s.m. (anat.) Structură care îndepărtează, printr-o mișcare de lateralizare, un segment, în raport cu una din axele trunchiului. ♦ (adj.) *Mușchi abductor* = mușchi care îndepărtează un membru sau un segment de membru de axul median al corpului sau două organe unul de celălalt. • pl. -i. /cf. *abductor*; cf. lat. *abductus* „care se îndepărtează” <*abducere* „a duce, a îndepărta”.

abducție s.f. **1** (fiziol.) Mișcare executată de un mușchi abductor. **2** Stare, atitudine rezultată din mișcarea abductoare, opusă adducției. • pl. -ii. g.-d. -iei. /cf. *abduction*, lat. *abductio*, -*ōnis* <*ab* „îndepărtat de”, *ductio*, -*ōnis* <*ducere* „a duce, a îndepărta”.

abcedăr s.n. **1** Manual elementar pentru învățarea scrisului și a cititului. *Era un abcedar cu slove de un palmac de mari* (C. NEGR.). **2** Fig. (Carte care cuprind) noțiunile de bază dintr-un anumit domeniu. *Abcedarul politic*. • pl. -e. și (inv.) *abcedăr* s.n. /cf. lat. *abecedarius*, *abecedarium*, fr. *abécédaire*, it. *abecedario*.

abeliân, -ă adj. (mat.; despre funcții, structuri algebrice, cu proprietatea comutativității) Introdus de Abel în analiza matematică. ♦ Grup abelian = grup a cărui lege de compoziție este comutativă; grup comutativ. • sil. -li-an. pl. -ieni, -iene. /cf. fr. *abélien*; cf. nm. pr. Niels Henrik Abel, matematician norvegian.

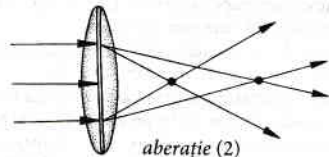
aber- Elem. de compunere „a se abate”, „a se îndepărta”. • și *abero-*. /cf. *aberr(o)-*; cf. lat. *aberrare*.

aberrânt, -ă adj. **1** Care se abate de la tipul normal sau corect; care constituie o aberație. *Comportament aberrant*. **2** Care este contrar logicii, bunului-simt; eronat. *Un proiect aberrant*. ♦ Ext. Absurd. *S-a creat o situație aberrantă*. • pl. -fi, -te. /cf. fr. *aberrant*, it. *aberrante*.

aberranță s.f. Caracteristică a unei mărimi care se îndepărtează cu mult de la valoarea nominală; aberație. • /cf. *aberrance*.

aberrativ, -ă adj. Care ține de aberație; care este departe de adevăr. • pl. -i, -e. /cf. *aberratif*.

aberație s.f. **1** Abatere de la ceea ce este normal sau corect. **2** (fiz.) Refracția inegală a razelor de lumină care străbat o lentilă, avînd ca efect deformarea imaginii obiectului privit prin această lentilă.

♦ *Aberație cromatică* = descompunerea luminii și vizualizarea culorilor proprii fiecărei lungimi de undă în jurul unui obiect privit printr-o lentilă simplă, determinînd formarea de irizații pe marginea imaginilor. **3** (genet.) *Aberație cromozomială* (sau *genetică*) = abatere de la numărul sau de la structura normală a cromozomilor, care afectează baza ereditară în timpul diviziunii celulare, provocînd mutații care dau naștere unor forme biologice noi. **4** (psih.) *Aberație mentală* = deviere parțială sau totală a activităților mentale față de normal. **5** (astron.) Unghi format de direcția adevărată și de cea aparentă din care este văzut un astru de pe Pămînt. **6** Ceea ce este inadmisibil, absurd; absurditate. *Ceea ce spui tu e o aberație*. • pl. -ii. g.-d. -iei. și (inv.) *aberațiune* s.f. /cf. fr. *aberration*, lat. *aberratio*, -*ōnis* <*aberrare* „a se abate; a se rătăci”.

aberațiune s.f. v. *aberație*.

abero- v. *aber-*.

abermométru s.n. (optic.) Instrument folosit la măsurarea aberației de vedere. • pl. -e. /cf. fr. *aberrómetro*.

aberoscóp s.n. (optic.) Instrument care servește la observarea defectului de distorsiune pe care îl prezintă un ochi normal. • pl. -oape. /cf. fr. *aberoscope*.

abetedăr s.n. v. abecedar.

abhoră vb. I. tr. A avea ură, dezgust, aversiune față de cineva sau de ceva; a detesta. • prez.ind. -ez. /cf. fr. *abhorrer*, lat. *abhorre*.

abhorare s.f. Acțiunea de a *abhora* și rezultatul ei. • pl. -ări. /v. *abhora*.

abiă adv. **1** (modal) Cu greutate; anevoie. *Abia merge*. ♦ Cu nerăbdare. *Abia aștept clipa cînd voi pleca*.

2 (temporal) De foarte puțin timp. *Abia a venit și pleacă iarăși*. ♦ Tocmai, nu mai înainte de... *Abia s-a îndepărtat și tunul s-a prăbușit*. ♦ Chiar atunci; numai în momentul acela. *L-a văzut mai bine abia cînd s-a apropiat*. **3** (cantitativ, intensiv) Foarte puțin, aproape deloc. *Abia se aude*. **4** Cel puțin; măcar, barem. *Și-a întrerupt drumul; abia se va mai odihni*. **5** Numai, doar. *Mergea abia de o oră și mai avea încă drum lung*. /lat. *ad vix*.

abietacee s.f. (bot.; la pl.) Familie de conifere cuprinzînd abietii din specia Bradului (*Abietaceae*); abietinee, pinacee; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. • sil. -bi-e-. pl. -cee. /cf. *abietacees*; cf. lat. *abiēs*, -*etis* „brad”.

abietin *s.n.* Substanță rășinoasă extrasă din lemnul de brad, care se prezintă sub formă de cristale incolore, solubile în apă și în alcool; coniferină. • sil. -bi-e-. /<fr. **abietine**.

abietinée *s.f. (bot.)* Abietacee. • sil. -bi-e-. pl. -ee. /<fr. **abietinées**.

abil, -ă *adj.* Care este îndemnitic, dibaci, priceput, iscusit într-un anumit domeniu. *Profesorul cel nou era un abil pedagog* (CR). ♦ Care vedește îndeminare, dibăcie, iscusință. *O politică abilă și discretă a adus rezultate bune*. < (adv.) *A evitat abil răspunsul*. ♦ Fig. Care este descurcăt, șmecher. *Un individ abil care și-a păcălit colaboratorii*. • pl. -i, -e. /<fr. **habile**, lat. **habilis**, -e „ușor, comod; apt”.

abilită *vb. I. tr.* 1 A conferi cuiva dreptul de a practica o anumită profesie, de a desfășura o anumită activitate (în urma unei probe, a unui examen); a acorda un grad, un titlu. 2 (jur.) A împuternici, a face pe cineva apt pentru a săvârși un act juridic. • prez.ind. -ez. /<germ. **habilitieren**, fr. **habilitier**; cf. lat. **habilitare**.

abilitare *s.f.* 1 Acordarea a unui grad, a unui drept. 2 (jur.) Împuternicire pentru o acțiune juridică. • pl. -ări. /v. **abilita**.

abilitat, -ă *adj.* Căruia i s-a conferit un grad, o împuternicire oficială. • pl. -ți, -te. /v. **abilita**.

abilitate *s.f.* 1 (Capacitate de a acționa cu) agerime, pricepere, iscusință, îndeminare, dibăcie. *Lucrează cu multă abilitate*. ♦ (peior.; la pl.) Șmecherii. *Folosește tot felul de abilități avocașești*. 2 (psih.) Termen care desemnează substratul constituțional sau dobândit al unor însușiri psihice de mare randament de care dispune cineva. • pl. -ăți. /<fr. **habileté**, lat. **habilitas**, -atis.

ab initio [abi'nitsio] *loc.adv.* De la capăt; de la început. • /<lat. **ab initio**.

ab întestat *loc.adv.* (jur.; despre succesiuni) Care se află în situația absenței unui testament, situație în care legea reglementează transmiterea bunurilor. • /<lat. **ab intestato**.

abiogén, -ă *adj. (biol.; despre medii)* Care este lipsit de viață. ♦ (biochim.; despre procese) Care are loc, se petrece în absența materiei vii, pe cale anorganică. • sil. -bi-o-. pl. -i, -e. /<fr. **abiogène**.

abiogenéză *s.f. (biol.)* Teorie care susține că viața este originară din materia anorganică și care a condus la concepția generației spontane (sec. 17), existentă și în prezent, cu argumente mai elaborate. • sil. -bi-o-. /<fr. **abiogénese**; cf. gr. **ἄβιος** <ἄ-, „fără”, **βίος** „viață”, **γένεσις** „naștere”.

abiologie *s.f. (biol.)* Disciplină care se ocupă cu studiul elementelor anorganice. • sil. -bi-o-. g.-d. -iei. /<fr. **abiologie**; cf. gr. **ἄβιος** <ἄ-, „fără”, **βίος** „viață”, **λόγος** „cuvînt; studiu”.

abiosestón *s.n. (biol.)* Totalitatea componentelor moarte dintr-un seston; seston abiotic; tripton. • sil. -bi-o-. /<fr. **abioseston**.

abiótíc, -ă *adj. (biol.)* Care se opune vieții; care este lipsit de viață; incompatibil cu viața. < *Factori abiotici* v. factor. • sil. -bi-o-. pl. -ci, -ce. /<fr. **abiotique**; cf. gr. **ἄβιος** <ἄ-, „fără”, **βίος** „viață”.

abiotrófic, -ă *adj. (biol.)* Care ține de abiotrofie, care se referă la abiotrofie. • sil. -bi-o-. pl. -ci, -ce. /<fr. **abiotrophique**.

abiotrofie *s.f.* 1 (biol.) Termen general indicînd modificări tisulare, degenerative, de origine genetică sau provocate de lipsa factorilor nutritivi, care determină slăbirea capacității de adaptare-apărare, scăderea vitalității unui organism sau a unui organ. 2 (med.) Proces degenerativ care afectează prematur structurile histologice, însoțite de formațiunile nervoase, fără o cauză aparentă. • sil. -bi-o-. g.-d. -iei. /<fr. **abiotrophie**; cf. gr. **ἄβιος** <ἄ-, „fără”, **βίος** „viață”, **τροφή** „hrană”.

abiózá *s.f. 1 (biol.)* Starea sau calitatea unui corp abiotic. 2 Procedeu de conservare a produselor alimentare de natură animală și vegetală, bazat pe distrugerea totală a microorganismelor existente în produs prin termo-, foto- sau chimiosterilizare, iar recent și prin iradiere ionizante. • sil. -bi-o-. /<fr. **abiose**.

abis s.n. 1 (geomorf.) Deschizătură adîncă într-un platou sau într-un versant muntos, în special în căldare (căreia nu i se vede fundul); prăpastie, genune, hău. *Susurul domol, prelung și nehotărît al tăcerii mute se ridică peste abisuri* (HOG.). < Poet. *Pădurea se*

cufundă într-o noapte oarbă, într-un abis negru ca păcura (SADOV.). ♦ Fig. *Latură profundă a unei stări, a unui fenomen, a unui proces, rămasă încă necunoscută; neant. Nu-i înțelegea abisul din suflet*. 2 Depresiune a fundului oceanelor, cu adîncimi foarte mari. 3 Fig. Distanță uriașă sau separare de ordin cultural, intelectual, moral, sentimental. *Între cei doi era un abis*. • pl. -uri. /<fr. **abyss**, it. **abisso**, lat. **abyssus**, -i; cf. gr. **ἄβυσσος** „fără fund”, „infinît”.

abisál, -ă *adj.* 1 Care aparține abisului, care se referă la abis. < Fig. *Prostie abisală*. 2 Care se află sau care trăiește la mari adîncimi în mări sau în oceane. *Animal abisal*. < *Regiune abisală* = zonă de mare adîncime a fundului mărilor și oceanelor, situată sub taluzul continental, care se caracterizează prin lipsa curenților și a luminii solare, prin presiune mare și prin specii de animale adaptate la aceste condiții. *Depozite abisale* = sedimente eupelagice alcătuite din suspensii foarte fine de natură terigenă, din resturi organice, din cenușă vulcanică și praf cosmic, care formează pe fundul oceanului planetar miluri calcaroase cu globigerine, miluri silicoase cu radiolari și diatomee, și argile roșii abisale. *Fosă abisală* = formă majoră a reliefului fundului oceanului, cu aspect de groapă sau de șanț, în general arcuită, ale cărei adîncimi depășesc 6 000 m. *Argilă roșie abisală* v. argilă. 3 Care se referă la subconștient, care aparține subconștientului. 4 *Psihologie abisală* = termen generic pentru denumirea curenților psihanalitice care se ocupă cu studiul straturilor celor mai vechi și mai profunde ale personalității, accentuînd rolul fenomenelor psihice, al dorințelor, al tendințelor afective în determinarea psihicului. *Doctrina lui S. Freud ține de psihologie abisală*. • pl. -i, -e. /<fr. **abysal**, germ. **abysal**.

abisalitate *s.f.* Caracterul a ceea ce este abisal. ♦ Adîncime foarte mare, de nepătruns. • /**abisal** + -itate.

abităție *s.f. (jur.)* Dezmembrare a dreptului de proprietate asupra unei case, care conferă titularului dreptul de a o folosi și a încasa chiria, fără posibilitatea de a o înstrăina. • g.-d. -iei. și **habităție**, (inv.) **abitățiu** *s.f.* /<fr. **habitation**, lat. **habitatio**, -onis „locuință”.

abitațiune *s.f. v. abitație*.

abitir *adv. (pop.; fam.; numai la compar.)* Mai mult, mai bine, mai tare (decît...). *Dumitrache mătura casa mai abitir ca o fată mare* (STANCU). • /<tc. **beter** „mai rău”.

abituál, -ă *adj. v. habitual*.

abitudin *s.f. v. abitudine*.

abituriént, -ă *s.m., s.f. (inv.)* Elev în ultimul trimestru, înaintea bacalaureatului. • sil. -ri-ent. pl. -ți, -te. /<germ. **Abiturient**.

abjéct, -ă *adj.* 1 Care este demn de dispreț, care comite fapte josnice; care este netrebnic, ticălos. *Un individ abject, lipsit de scrupule*. 2 Care inspiră repulsie, dispreț. *Purtare abjectă*. • pl. -ți, -te. /<fr. **abject**, lat. **abjectus**, -a, -um.

abjécție *s.f.* Faptă, atitudine abjectă, demnă de dispreț; ticăloșie, josnicie. • pl. -ii. g.-d. -iei. /<fr. **abjection**, lat. **abjectio**, -onis.

abjudecă *vb. I. tr. (jur.; compl. indică titluri de proprietate, drepturi etc.)* A anula, a suspenda printr-o hotărîre judecătorească. • prez.ind. **abjudec**. /<lat. **abiudicare**, după **iudex**.

abjudecáre *s.f. (jur.)* Acțiunea de a **abjudeca** și rezultatul ei; anulare, suspendare printr-o hotărîre judecătorească a unor titluri de proprietate, a unor drepturi etc. • pl. -ări. /v. **abjudeca**.

abjurá *vb. I. tr. (compl. indică credințe, doctrine, opinii etc.)* A renega public. ♦ Gener. A renunța definitiv. • prez.ind. **abjur**. /<fr. **abjurer**, lat. **abiurare** „a tăgădui”.

abjuráre *s.f. (relig.; în creștinism și islamism)* Renunțare solemnă și definitivă la o altă religie sau doctrină practică pînă atunci, considerată falsă sau greșită; abjurație. ♦ Formulă scrisă sau orală prin care se exprimă această renunțare. ♦ Gener. Renegare publică a unei credințe, a unei doctrine, a unei opinii etc. • pl. -ări. /v. **abjura**.

abjuráție *s.f.* Abjurare. • pl. -ii. g.-d. -iei. /<fr. **abjuration**.

abjurátór, -oáre *adj.* Care se referă la abjurație. • pl. -ori, -oare. /<fr. **abjuratoire**.

ablectá *vb. I. 1 intr.* A înceta secreția de lapte matern. 2 *tr.* A înlocui treptat laptele matern cu alte alimente necesare sugarului; a înțărca. ♦ (refl.; despre sugari) A refuza laptele matern. • prez.ind. -ez. /<lat. **ablectare**, cf. lat. **ab** „fără”, **lac, lactis** „lapte”.

ablectáție *s.f.* Ablectație. • pl. -ării. /v. **ablecta**.

ablectáție *s.f.* 1 Încetare a secreției de lapte matern la femei. 2 Întărcare. • pl. -ii. g.-d. -iei. /<fr. **ablectation**, germ. **Abblaktation**; cf. lat. **ablectatio**, -onis „întărcare” < **ab** „îndepărtare de...”, **lactatio**, -onis „alăptare”.

ablastie *s.f. 1 (biol.)* Nedezvoltare sau dispariție completă a unui organ. 2 (*chir.*) (Metodă de) îndepărtare din organism a unui organ sau a unei formațiuni patologice. • pl. -ii. g.-d. -iei. /<fr. **ablastie**.

ablatív *s.n. (gram.)* Caz al declinării, în unele limbi (indo-europene), care exprimă punctul de plecare, despărțirea de un loc, instrumentul acțiunii, cauza etc., fiind cazul unui complement circumstanțial de loc, de cauză, al unui complement instrumental etc. < (*adj.*) *A trecut substantivul la cazul ablativ*. < *Ablativ absolut* = construcție sintactică specifică limbilor latină și greacă, alcătuită dintr-un substantiv (sau un pronume) și dintr-un participiu în cazul ablativ, avînd rol de propoziție circumstanțială care exprimă multiple relații. • pl. -e. /<fr. **ablatif**; it. **ablativo**, germ. **Ablativ**, lat. **ablativus**, -i <**ablatus** part. trecut al lui **aufere** „a lua cu sine”.

ablatív, -ă *adj. (astron.; despre materiale)* Care poate suferi ablațiuni. • pl. -i, -e. /<lat. **ablativus**, -a, -um, fr. **ablatif**.

ablație *s.f. v. ablațiune*.

ablațiune *s.f. 1 (chir.)* Extirpare (a unui organ, a unui membru sau a unui țesut patologic) prin intervenție chirurgicală. 2 (*geogr.*) Proces de îndepărtare (prin acțiunea apelor, ghețarilor, vîntului etc.) a particulelor fine rezultate în urma dezagregării solului și a rocilor. 3 (*astron.*) Fenomen fizic în urma căruia un meteorit, un satelit etc., străbătînd atmosfera cu mare viteză, pierde din substanță din cauza încălzirii sale (pînă la incandescență) prin frecarea cu aerul. < *Scut de ablațiune* = dispozitiv construit din materiale speciale care protejează navele cosmice împotriva acestui fenomen. • pl. -i și **ablație** *s.f.* /<fr. **ablation**, lat. **ablatio**, -onis „separare, îndepărtare”.

áblaut *s.n. (lingv.)* Alternanță vocalică; apofonie. • pl. -uri. /<germ. **Ablaut**.

ablearie *s.f. (med.)* Malformație congenitală caracterizată prin absența parțială sau totală a pleoapelor. • pl. -ii. g.-d. -iei. /<fr. **ablépharie**; cf. gr. **ἄ-** „fără”, **βλέφαρον** „pleoapă”.

ablegát *s.m. 1 (bis.)* Funcționar însărcinat de Papă cu misiuni speciale, reduse în prezent la rolul onorific de a se deplasa pentru a înmîna pălăria de cardinal, în momentul numirii, unui nou cardinal care nu se află la Roma. ♦ Gener. Legat, trimis special al Papei. 2 (*inv.*) Deputat. • pl. -ți. /<it. **ablegato**, lat. **ablegatus**, fr. **ablégat**, germ. **Ablegat**.

ablegáție *s.f.* Funcția de ablegat. • pl. -ii. g.-d. -iei. /<it. **ablegazione**, fr. **ablégation**.

ablepsie *s.f. (med.)* Absență a vederii; orbire, cecitate. • pl. -ii. g.-d. -iei. /<fr. **ablepsie**; cf. gr. **ἄ-** „fără”, **βλέψις** „vedere”.

ablucráre *s.f.* Împlinire. *Ablucrarea și lepădarea lipselor în formele dialectelor* (EMIN.). • pl. -ări. /**ab-** + **lucrare**, după germ. **abarbeiten** „a (se) uza (prin folosire îndelungată)”.

ablutomanie *s.f. (psih.)* Tendință obsesivă de a se spăla. • g.-d. -iei. /<fr. **ablutomanie**, **ablutomanie**; cf. lat. **ablutio**, -onis „spălare, purificare” <**abluere** „a curăța prin spălare”.

abluție *s.f. v. abluțiune*.

abluțiune *s.f. 1 (relig.)* Spălare rituală pe corp sau pe o parte a lui, prescrisă de unele religii, pentru purificare. ♦ Restr. (*bis.*) Gestul de a-și spăla degetele făcut de preotul catolic în timpul slujbei. 2 (Instalație pentru) spălare sau îmbăiere cu ajutorul dușului. 3 (*geomorf.*) Eroziune a rocilor de pe fundul bazinelor marine și oceanice provocată de curenții marini de adîncime. • pl. -i și **abluție** *s.f.* /<fr. **ablution**, it. **abluzione**, lat. **ablutio**, -onis.

abnegá *vb. I. 1 tr.* A tăgădui, a nega; a se lepăda de ceva sau de ceva. 2 *refl.* A se devota. *A se abnega neîntrerupt în interesul întregului* (EMIN.). • prez. ind. **abneg**. /<lat. **abnegare**, it. **abnegare**.

abnegare *s.f.* Abnegație. • pl. -ări. /v. *abnega*.

abnegație *s.f.* 1 Atitudinea persoanei care renunță la dorințele, interesele personale în favoarea altcuiva. *Abnegație de sine pentru a se consacra soțului, ...copiilor ei* (EMIN.). 2 Devotament (dus pînă la sacrificiu de sine) pentru motive superioare, de ordin religios, social etc.; atitudine de profund atașament față de o cauză, un țel etc. (și hotărâre neclintită de a le servi în orice împrejurare). *Abnegațiune patriotică* (MALOR.). • g.-d. -iei. și (inv.) *abnegațiune s.f.* /<fr. *abnegation*, it. *abnegazione*, lat. *abnegatio*, -onis.

abnegațiune *s.f.* v. abnegație.

abnorm, -ă *adj.* (inv.) Anormal, neobișnuit. *Cazuri ciudate în care cererile chiar abnorme ale bolnavilor sînt în stare să înlăture boala* (EMIN.). • pl. -i, -e. /<germ. *abnorm*, lat. *abnormis*, -e.

abnormitate *s.f.* (inv.) Anomalie, enormitate; lucru abnorm. *Abnormitatea corpului său* (EMIN.). • pl. -ăți. /<fr. *abnormité*, germ. *Abnormität*.

aboală *s.f.* (pop.) Numele eufemistic al epilepsiei. • /a + *boală*.

abocluzie *s.f.* (med.) Dentiție în care dinții arcadei superioare (maxilarul superior) și ai arcadei inferioare (mandibula) nu se află în contact. ♦ Lipsă de contact între dinții arcadei inferioare și cei ai arcadei superioare. • pl. -ii. g.-d. -iei. /ab + *ocluzie*; cf. lat. *ab* „îndepărtat de...”, *occlusio*, -onis „închidere”.

aboli *vb.* IV. tr. (compl. indică instituții, legi, hotărâri, anumite uzanțe etc.) A desființa; a anula. • prez. ind. -esc. /<fr. *abolir*, lat. *abolere*.

abolire *s.f.* Desființare a unei instituții, a unei uzanțe, a unei stări; anulare a unei legi, a unei hotărâri; abolție. *Abolirea sclaviei negrilor*. • pl. -i. /v. *aboli*.

abolție *s.f.* Desființare totală, suprimare definitivă; abolire. *Abolția torturii*. • pl. -ii. g.-d. -iei. și (inv.) *abolțiune s.f.* /<fr. *abolition*, lat. *abolitio*, -onis.

abolitionism *s.m.* 1 Mișcare politică apărută la sfîrșitul sec. 18 în Anglia, Franța și SUA, care susținea desființarea sclavajului. 2 Mișcare politică americană îndreptată împotriva prohibiționismului din SUA, activă între anii 1920 și 1933. 3 Curent de opinie care susține necesitatea abolirii unor relații sociale, a unui regim politic sau a unei pedepse. • sil. -fi-o-. /<fr. *abolitionisme*, engl. *abolitionism*.

abolitionist, -ă *s.m., s.f., adj.* (Adept) al abolitionismului. • sil. -fi-o-. pl. -iști, -iste. /<fr. *abolitioniste*, engl. *abolitionist*.

abolțiune *s.f.* v. abolție.

abolla *s.f.* (milit.) Manta militară la romani, confecționată din lînă groasă, mantaua filosofului. • /<lat. *abolla*, -ae.

abominabil, -ă *adj.* (*despre fapte, manifestări etc. ale oamenilor*) Care provoacă oroare, dezgust; înfiorător; oribil; dezgustător; urît. *Vorbim despre o crimă abominabilă*. < (adv.) S-a purtat abominabil. • pl. -i, -e. /<fr. *abominable*, lat. *abominabilis*, -e.

abominațiune *s.f.* 1 Oroare; ticăloșie, mirșăvie; grozăvie, nelegiuire. 2 Cultul idolilor; păgînism. • pl. -i. /<fr. *abomination*, lat. *abominatio*, -onis.

abonă *vb.* I. tr., refl. (cu determ. introduse prin prep. „la”) A-și face un abonament. S-a abonat la o revistă. ♦ Fig. (fam.; refl.) A veni în mod regulat undeva, a fi un obișnuit al casei. *Se abonase la noi la masă*. • prez. ind. -ez. /<fr. *abonner*.

abonament *s.n.* 1 Contract, convenție prin care o persoană obține, în schimbul unei sume de bani, dreptul de a folosi anumite servicii publice, de a primi reviste sau ziare, de a călători cu mijloace publice de transport etc., pe o anumită perioadă de timp. *Abonamentele la teatru se încheie toamna*. 2 Înscriș, act care atestă acest contract. *A uitat abonamentul de tramvai acasă*. 3 Sumă care reprezintă contravaloarea acestei convenții. *Abonamentul la radio s-a mărit*. • pl. -e. /<fr. *abonnement*.

abonare *s.f.* Încheiere a unui abonament. ♦ Frecventare regulată a unui loc, a unei case etc. • pl. -ări. /v. *abona*.

abonăt, -ă *adj., s.m., s.f.* (Persoană) care beneficiază de un abonament. ♦ Fig. (fam.) (Persoană) care vine în mod regulat undeva. *I-au venit din nou abonații la o bere*. • pl. -ți, -te. /v. *abona*; cf. fr. *abonné*.

aboral, -ă *adj.* (anat.) Opus, îndepărtat față de gură. • pl. -i, -e. /<germ. *aboral*; cf. lat. *ab* „de la”, *ōs*, *ōris*, „gură”.

abórd *s.n.* 1 Acces, abordare. 2 (*chir.*) Cale de acces la un organ. • pl. -uri. /<fr. *abord*.

abordă *vb.* I. Intr. (*mar.; despre nave*) 1 A acosta la țarm. *Bastimentul... a și abordat într-una din schele* (GHICA). 2 A se alătura de o altă navă, bord la bord (pentru a o ataca). 3 A se ciocni de altă navă, de un dig, de un chei etc. II tr. 1 (compl. indică lucrări, probleme, discuții etc.) A începe, a iniția. *A abordat cu curaj o nouă temă de cercetare*. 2 Fig. (compl. indică oameni) A se apropia de cineva pentru a-i vorbi. *Îl abordează cu piept deschis, zicîndu-i* (C. NEGR.). ♦ (fam.; compl. indică oameni) A acosta, a agăța. • prez. ind. -ez. /<fr. *aborder*.

abordabil, -ă *adj.* Care poate fi abordat. < Țărm abordabil v. țărm. ♦ Fig. (*despre oameni*) Care este ușor de apropiat; accesibil. *Un șef abordabil*. < (fam.; glum.) Este o tinăra abordabilă. • pl. -i, -e. /<fr. *abordable*.

abordaj *s.n.* (mar.) 1 Acostare la țărm a unei nave; abordare. 2 Asalt, atac al unei nave (de către echipajul de pe o altă navă) în vederea capturării acesteia. 3 Ciocnire accidentală între două nave sau a unei nave de un obstacol; coliziune. • pl. -e. /<fr. *abordage*.

abordare *s.f.* Acțiunea de a aborda și rezultatul ei. I (*mar.*) 1 Abordaj (1). 2 Aducere a unei nave bord la bord cu o altă navă. 3 Abordaj (3). II 1 Tratare a unei probleme, a unei teme. 2 Fig. Oprise a unei persoane pentru a discuta. *Abordarea pe stradă l-a deranjat*. • pl. -ări. /v. *aborda*.

abordor *s.m.* (mar.) Marinar specializat în abordaje. • pl. -i. /<fr. *aborder*.

aborigen, -ă *adj., s.m., s.f.* Băstinaș, autohton, indigen. *Aborigenii din Australia*. ♦ (*adj.*) Care este originar dintr-o anumită țară. *Plantă aborigenă*. • pl. -i, -e. /<fr. *aborigène*; cf. lat. pl. *Aborigines* <ab origine „de la început”.

ab origine *loc.adv.* De la origine, de la obîrșie. • /<lat. *ab origine*.

abortiv, -ă *adj., s.n.* 1 *Adj.* (biol.) Care se produce înainte de vreme, prematur; care nu a evoluat în întregime. *Fetus abortiv*. II (*med.*) 1 *adj., s.n.* (Substanță, procedură) care determină avortul. 2 *adj.* *Sindrom abortiv* (și subst. n.) = forma scurtă, incompletă a unei boli. 3 *s.n.* Lipsa unui tablou clinic complet. • pl. -i, -e. /<fr. *abortif*, lat. *abortivus*, -a, -um <ab „fără”, *oriri* „a se naște”.

ab ovo *loc.adv.* De la începutul începuturilor. • /<lat. *ab ovo* „de la ou”.

abracadabra *s.n.* Cuvînt cabalistic căruia ocultisții, gnosticii etc. îi atribuiău puteri magice. • /<fr., it. *abracadabra*; cf. ebr. *abreg ad hâbra* „trimite trăsnetul tău pînă la moarte”.

abracadabrant, -ă *adj.* (fam.) Care este cu totul neobișnuit; ciudat, bizar; inclicit. *Apare pe scenă într-un costum abracadabrant* (CAR.). < (adv.) *Se îmbracă abracadabrant*. • pl. -ți, -te. /<fr. *abracadabrant*.

abrahie *s.f.* (med.) Absența congenitală a brațelor. • g.-d. -iei. /<fr. *abrahie*. cf. gr. *â* „fără”, lat. *brachium*, -ii <gr. *βραχίον*, „braț”.

abrahiocéfál *s.m.* (med.) Monstru care prezintă abrahiocefalie. • sil. -hi-o-. pl. -i. /<fr. *abrahiocephale*.

abrahiocéfalie *s.f.* (med.) Absența congenitală a brațelor și a capului. • sil. -hi-o-. g.-d. -iei. /<fr. *abrahiocephalie*; cf. gr. *â* „fără”, lat. *brachium*, -ii <gr. *βραχίον* „braț”, *κεφαλή* „cap”.

abranhial, -ă *adj.* (anat.; *despre respirație*) Care nu se face prin branhiile. • sil. -hi-al. pl. -i, -e. /<engl. *abranhial*.

abrstól *s.m.* (chim.) Sare de calciu a naftolului, folosită ca substanță antiseptică în vinificație. • /<engl. *abrstol*, den. com.

abrás, -ă *adj.* (pop.) 1 (*despre cai*) Care are o pată albă (sub coadă). 2 (*despre oameni*) Care are părul de culoare deschisă; bălai, blond. 3 (*despre cai*) Care este greu de stăpînit, năruș. 4 Fig. (*despre oameni*) Care este rău, violent. 5 (*despre acțiuni ale oamenilor*) Fără nici un rezultat; neizbutit. *Planurile cele mai bine întemeiate rămin... adesea... abrașe* (ALECS.). < (adv.) S-a purtat abraș. Δ Expr. *A ieși abraș* = a nu izbuti. *Ieșind abraș, a luat în sfîrșit calea lungă și scuită a giudecății* (ALECS.). • pl. -i, -e. și (inv.) *iabrás*, -ă *adj.* /<tc. *abraș*.

abráxas *s.n.* Cuvînt mistic la gnosticii, scris mai ales pe amulete. • /<fr. *abraxas*.

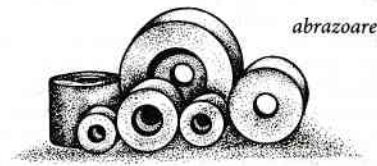
abrază *vb.* I. tr. (*tehn.*) A prelucra prin așchiere cu ajutorul unui abraziv. • prez. ind. -ez. /<fr. *abraser*.

abrazare *s.f.* Acțiunea de a abraza și rezultatul ei; prelucrare cu ajutorul unui abraziv; abraziune. • pl. -ări. /v. *abrază*.

abraziune *s.f.* 1 (*geomorf.*) Proces de eroziune a țărmurilor provocat de valurile mării. < Nișă de abraziune v. nișă. *Platformă de abraziune* v. platformă. 2 Eroare a scoarței terestre cauzată de vînt sau de curenții de apă. 3 Roadere a unui corp ca urmare a frecării lui de un alt corp abraziv sau mai dur; abrazare. 4 Pierdere în greutate a monedei, din cauza uzurii în timpul circulației. • pl. -i. /<fr. *abrasion*, lat. *abrasio*, -onis.

abraziv, -ă *adj., s.n.* 1 *adj., s.n.* (Corp, material dur) care are proprietatea de a roade prin frecare. 2 *s.n.* Agent de curățare, de îndepărtare a unor depuneri de pe suprafața unui obiect. • pl. -i, -e. /<fr. *abrasif*.

abrazór *s.n.* Unealtă alcătuită dintr-un material abraziv (natural sau artificial), folosită la prelucrarea prin așchiere. • pl. -oare. /<engl. *abraser*.

abreacție *s.f.* (psih.) 1 Efect terapeutic obținut prin descărcarea de o trăire refulată prin recunoașterea și verbalizarea evenimentelor, a experiențelor dureroase, traumatizante uitate sau reprimite. 2 Purificarea spiritului cu ajutorul artei, prin participarea intensă la fenomenul artistic; catharsis. • sil. -re-ac-. pl. -ii. /<fr. *abréaction*; lat. *ab* „fără”, *actio*, -onis „acțiune” <agere „a acționa”.

abreviá *vb.* I. tr. (compl. indică titluri, cuvinte etc.) A prescurta (în scris sau în vorbire). ♦ A nota ceva printr-un simbol, printr-o siglă. • sil. -vi-a. prez. ind. -iez. /<lat., it. *abbreviare*.

abreviát, -ă *adj.* (*despre cuvinte, titluri etc.*) Care a fost prescurtat. • sil. -vi-at. pl. -ți, -te. /v. *abrevia*.

abreviativ, -ă *adj.* Care indică o prescurtare, care servește la notarea unei abrevii. • sil. -vi-a-. pl. -i, -e. /<fr. *abréviateif*, it. *abreviativo*.

abreviator *s.m.* 1 (bis) Funcționar al cancelariei papale însărcinat cu redactarea unor documente pontificale și rezumarea cererilor primite. 2 Persoană care prelucurează, restringînd sau prescurtînd, scrierile unui autor. • sil. -vi-a-. pl. -i. /<fr. *abréviateur*, it. *abreviatore*.

abreviație *s.f.* Abreviere. • sil. -vi-a-. pl. -ii. g.-d. -iei. /și *abreviațiune s.f.* /<lat. *abbreviatio*, -onis, fr. *abréviation*, it. *abbreviazione*.

abreviațiune *s.f.* v. abreviație.

abreviere *s.f.* Prescurtare; abreviație. ♦ Concr. Cuvînt, titlu etc. prescurtat. • sil. -vi-e-. pl. -i. /v. *abrevia*.

abrogá *vb.* I. tr. (compl. indică legi, dispoziții oficiale etc.) A scoate din vigoare. • prez. ind. *abrogă*. /<lat. *abrogare*, fr. *abroger*.

abrogare *s.f.* Acțiunea de a abroga și rezultatul ei; suprimare, abolire a unui act normativ; abrogație. *Abrogarea unei dispoziții*. • pl. -ări. /v. *abroga*.

abrogăt, -ă *adj.* (*despre acte, legi, dispoziții etc.*) Care este scos din vigoare, din acțiune. • pl. -ți, -te. /v. *abroga*.

abrogatív, -ă *adj.* Care abrogă. *Hotărîre abrogativă*. • pl. -i, -e. /<fr. *abrogatif*.

abrogăție *s.f.* (jur.) Anulare, suprimare a unei legi, a unui act normativ etc.; abrogare. • pl. -ii. g.-d. -iei. /<lat. *abrogatio*, -onis, fr. *abrogation*.

abrudeánă *s.f.* Numele unui dans popular ardelenesc cu mișcare moderată; abrudeancă. ♦ Melodie după care se execută acest dans. • /nm. pr. (oraș în România) *Abrud + eană*.

abrudeáncă *s.f.* Abrudeană. *Lăutarii încep o abrudeancă*. • /nm. pr. (oraș în România) *Abrud + eană*.

abrudul *s.n.* art. Numele unui dans popular asemănător briului. ♦ Melodie după care se execută acest dans. • de la nm. pr. *Abrud*, oraș în România.

abrupt, -ă *adj.* 1 (*geomorf.*; *despre forme de relief*) Cu pantă foarte înclinată, aproape verticală, greu accesibilă, din cauza tectonicii sau a eroziunii diferen-

țiale. Prin munții abrupti ai plecat să te lupți (BEN).
2 Fig. (despre stil sau despre creații artistice) Care este alcătuit din contraste puternice, din elemente contrastante inegal, fără legătură între ele. *Proza lui este abruptă, cu fraze scurte.* **3** (bot.; despre tulpinile unor plante) Țiritor, repent. *Tulpină abruptă.* • pl. -ți, -te. /<fr. *abrupt*, lat. *abruptus*, -a, -um.

abrutiză vb. I. tr., refl. 1 A face să-și piardă sau a-și pierde însușirile morale, specific umane. **2** A deveni sau a face să devină insensibil, asemănător cu un animal, cu o brută; a (se) îndobitoci, a (se) dezumaniza. *Alcoolismul îl abrutizează pe om.* • prez.ind. -ez. /<fr. *abrutir*.

abrutizant, -ă adj. Care abrutizează. *O viață abrutizantă.* • pl. -ți, -te. /<fr. *abrutissant*.

abrutizare s.f. Pierdere a însușirilor specific umane; îndobitocire, dezumanizare. • pl. -ări. /v. *abrutiza*.

abrutizat, -ă adj. Care a devenit insensibil, care și-a pierdut însușirile morale, specific umane; brutal. *Nestatornic, de-o beție tristă, nobil, ...dar abrutizat* (EMIN.). • pl. -ți, -te. /v. *abrutiza*.

abscisă s.f. (mat.) 1 Prima coordonată carteziană (cea orizontală), care servește la stabilirea poziției unui punct în plan sau în spațiu. **2** Distanța, pe o axă orientată, de la origine pînă la un punct dat. • pl. -e. /<fr. *abscisse*, lat. *abscissa* [linea].

absciziune s.f. (chir.) Tăiere a unei părți sau a unui organ al corpului; rezecție. • pl. -i. /<fr. *abscision*, *abscission*, lat. *abscissio*, -onis <abscidēre „a tăia”; cf. engl. *abscission*.

abscons, -ă adj. (despre cuvinte, sensuri, stil etc. sau despre creații ale oamenilor) Care este greu de înțeles, ascuns, tainic; (voit) obscur. • pl. -și, -se. /<fr. *abscons*, lat. *absconsus*, -a, -um.

absconșitate s.f. Caracter abscons. • /abscons + -itate.

absent, -ă adj., s.m., s.f. 1 adj., s.m., s.f. (Persoană) care nu e de față, care lipsește. *Colegii absenți au fost trecuți pe o listă separată.* ♦ (subst. n.) Semn grafic prin care se notează lipsa cuiva (care avea obligația să fie prezent undeva); absență. *Profesorul l-a dat afară și i-a pus un absent.* < Absent nemotivat = semn (în catalog) care marchează lipsa nemotivată a unui elev. *Absent motivat* = semn (în catalog) care marchează motivarea absenței unui elev. **2** adj. Fig. (despre oameni) Care nu este atent la ce se petrece în jurul lui; distrat; preocupat. *Față de interesul celorlalți, era total absent.* ♦ (despre privire, comportament etc.) Care trădează lipsa de atenție, de preocupare. *Necunoscuta ridică spre el o privire nedumerită, absentă* (SEBAST.). < (adv.) Se uită absent și se îndepărtează. • pl. -ți, -te. /<fr. *absent*, germ. *absent*, lat. *absens*, -entis.

absentă vb. I. intr. (despre oameni) A lipsi dintr-un loc (unde ar fi trebuit să se aple), a nu fi de față; a face absențe. *Absentează frecvent de la cursuri.* • prez.ind. -ez. /<fr. *absenter*, lat. *absentare*.

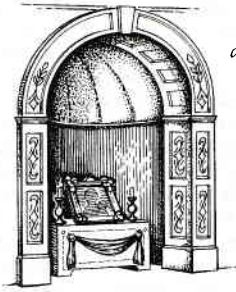
absenteism s.n. 1 Absență frecventă dintr-un loc (unde ar fi trebuit să fie). < Absenteism parlamentar = practică a opoziției care constă în neparticiparea la lucrările parlamentului, cu scopul de a întârzia sau de a împiedica votarea unor legi. **2** Lipsă de asiduitate (în muncă). ♦ Comportament al celui care este (adesea) absent. **3** (polit.) Lipsă de interes a cuiva față de problemele politice și sociale; neparticipare la anumite acțiuni politice, sociale etc. *S-a remarcat absenteismul populației în ziua alegerilor.* **4** (jur.) Absență îndelungată a deținătorului unei proprietăți funciare, pe care o exploatează printr-un intermediar. *Centralizarea și absenteismul merg mînă în mînă* (EMIN.). • /<fr. *absentéisme*, engl. *absenteism*.

absenteist, -ă adj., s.m., s.f. 1 adj., s.m., s.f. (Persoană) care practică absenteismul. **2** s.m. (jur.) Proprietar care, trăind în străinătate, își administrează bunurile prin intermediari. • pl. -iști, -iste. /<fr. *absentéiste*.

absență s.f. 1 Lipsă a unei ființe sau a unui obiect din locul unde ar fi trebuit să se aple. *Subprefectul liberal le judecă în absența imprimantului țaran* (EMIN.). ♦ Concr. Semn grafic prin care se notează această lipsă; absent. *Are în catalog multe absențe.* **2** (med.) Pierdere bruscă și de scurtă durată a cunoștinței; leșin. ♦ Suspendarea bruscă, completă sau parțială, de durată foarte scurtă a funcțiilor psihice superioare, care însoțește anumite crize epileptice. **3** Fig. Lipsă de atenție, de interes; indiferență a cuiva. *Mona a rămas în mînă cu pachetul... Se apropie acum de masă și-l*

aruncă ușor, cu un gest de oboasă, de absentă (SEBAST.). • pl. -e. /<fr. *absence*, lat. *absentia*, -ae.

absidal, -ă adj. v. absidal.
absidă s.f. (arhit.) 1 Nișă semicirculară, care închide nava centrală a unei bazilici romane, în care se afla tribuna pentru judecătore. **2** (în bisericile occidentale) Construcție de formă semicirculară sau de jumătate de poligon regulat, acoperită de o boltă, situată în capătul estic al navei centrale sau pe lateralele acesteia (destinată capelilor personale ale marilor familii). **3** (în bisericile ortodoxe; și absida centrală) Încăpere semicirculară din extremitatea estică a bisericii, destinată altarului. • pl. -e. /<fr. *abside*, it. *abside*, lat. *absida*, -ae.

absidă (1)

absidală, -ă adj. (arhit.) Care ține de absidă, care se referă la absidă. • sil. -di-al. pl. -i, -e. și *absidal, -ă adj.* /<fr. *absidal*, it. *absidiale*.

absidiolă s.f. (arhit.) 1 Mică absidă laterală la unele bazilici romane. **2** Mică absidă laterală la bisericile creștine. • sil. -di-o-. pl. -e. /<fr. *absidiolo*, it. *absidiola*.

absint s.n. 1 (bot.) Plantă amară și aromatică, ce conține o esență toxică (*Artemisia austriaca*); pelin alb. **2** Băutură alcoolică tare, de culoare verde, cu gust amar, preparată dintr-un extract de uleiuri eterice de pelin (*Artemisia absinthium*), anason și alte plante aromatice, care conține un alcaloid hematotoxic, trionina, nociv pentru organism. *Un miros înăcrut de bere și de absint îngreueie aerul* (ANG.). • pl. -uri. /<fr. *absinthe*, lat. *absinthium*, -ii; cf. gr. *ἀψίνθιον* „pelin”.

absintină s.f. Substanță specifică eliminată de frunzele de absint. • /<engl. *absinthin*, fr. *absinthine*.

absintism s.n. (med.) Intoxicație cronică sau acută cu absint. • /<fr. *absinthisme*.

absolutitate s.f. (filos.) Calitatea a ceea ce este absolut. • sil. -lu-i-. /<fr. *absoluté*.

absolut, -ă adj., adv. s.n. 1 adj. Care este independent de orice condiții și relații, care nu este supus nici unei restricții; care nu are limite; necondiționat, perfect, desăvârșit. *Calmul dumitale, superbul, absolutul dumitale calm* (SEBAST.). < (ist.) *Monarhie absolută* = formă de guvernare a statului în care monarhul are puteri nelimitate. (filos.) *Adevăr absolut* = adevăr care nu poate fi dezmințit. *Auz absolut v. auz. Idealism absolut v. idealism. Mărimă absolută v. mărimă. Monarh absolut v. monarh. Plusvaloare absolută v. plusvaloare. Prag senzorial absolut v. prag. Timp absolut v. timp. 2 (despre fenomene social-economice, culturale etc.) Considerat în raport cu sine însuși și nu în comparație cu alte fenomene asemănătoare; care se află pe treapta cea mai de sus. < (sport) *Campion absolut* = concurent căruia i se acordă cel mai înalt titlu al sezonului sportiv în disciplina respectivă. *Campion absolut la sol. 3 (mat.; despre mărimi) A căruia valoare nu depinde de condițiile în care a fost măsurat sau de sistemul la care este raportat. < *Valoare absolută* = valoarea aritmetică a rădăcinii pătratului unei mărimi. *Eroare absolută v. eroare. Geometrie absolută v. geometrie. 4 (lingv.) *Verb (sau tranzitiv) absolut* = verb tranzitiv care are complementul neexprimat, dar subînțeles. *Genitiv absolut* = propoziție în care verbul este înlocuit printr-un participiu sau adjectiv atributiv în cazul genitiv. *Superlativ absolut* = grad de comparație care apare la adjectiv și la adverb și se formează prin mijloace gramaticalizate analitice și prin mijloace expresive (stilistice). *Ablativ absolut v. ablativ. 5 (fiz.; despre mărimi) A cărei valoare este independentă față de orice sistem de referință. < *Zero absolut* = cea mai coborâtă temperatură posibilă (-273,15°C). *Temperatură absolută* = temperatură exprimată în****

grade Kelvin, pornind de la zero absolut. *Mișcare absolută* = deplasarea unui corp față de un sistem de referință fix. **6** (chim.) Pur. < *Alcool absolut* = alcool (etic) lipsit de apă și de alte impurități, care are un conținut de alcool de minimum 99,8% în greutate. **7** (jur.) *Nulitate absolută* = sancțiune care lipsește actul juridic de efecte, începând din momentul încheierii sale, și care poate fi invocată de oricine are un interes, fără restricție temporală. *Drept absolut* = drept care produce efecte față de toată lumea. *Majoritate absolută v. majoritate. 8* (muz.) *Muzică absolută* = muzică (instrumentală) care se realizează prin mijloace proprii, fără intermediul cuvintului sau al elementelor programatice. **9** (estet.) *Frumos absolut* = categorie estetică care consideră frumosul drept sursa originară a tuturor fenomenelor estetice. **10** (reg.) *Teolog absolut* = absolut de teologie. **11** adv. (precedă cuv. determ.) **1** (servește la formarea super.) Cu totul, cu desăvârșire; exact, întocmai, perfect. *Argumentare absolut justă.* < (întărind un pron. sau un adv. neg., pe care îl precedă) *N-a venit absolut nimeni. 2* În mod imperios. *E absolut necesar să stăm de vorbă. 3* s.n. **1** (filos.) Principiu veșnic, imuabil, infinit, care stă la baza universului; ceea ce există în sine și prin sine. *Infinitul, absolutul e neînțeles pentru mintea noastră* (EMIN.). **2** (relig.) *Spirit absolut sau idee absolută, e absolut* = factor de bază al universului, identificat cu divinitatea. • pl. -ți, -te. /<lat. *absolutus*, -a, -um, germ. *absolut*, it. *assoluto*.

absolutism s.n. (polit.) Regim politic bazat pe puterea absolută a monarhului, nelimitată sau neîngrădită de legi sau de alte organisme ale statului; autocrație, despotism, tiranie. < *Absolutism luminat* = sistem politic (formă a absolutismului) apărut în sec. 18 și caracterizat prin receptivitatea suveranilor, sfătuiți de gânditori iluminiști, la cerințele progresului. ♦ Putere absolută a unui monarh. ♦ Concepție care stă la baza unui astfel de regim. • /<fr. *absolutisme*, it. *assolutismo*.

absolutist, -ă adj., s.m., s.f. 1 adj. Care aparține absolutismului, care se referă la absolutism; bazat pe absolutism. **2** s.m., s.f. Adept al absolutismului. • pl. -iști, -iste. /<fr. *absolutiste*, it. *assolutista*.

absolutiză vb. I. tr. 1 A atribui unui fapt sau unei idei o valoare absolută prin ignorarea caracterului relativ, condiționat, limitat al acelui fapt sau al acelei idei. < (refl. pas.) Se absolutizează ideea de dreptate. **2** A considera în mod eronat o latură a unui lucru ca o entitate de sine stătătoare, rupind-o de complexul căruia îi aparține. • prez.ind. -ez. /<absolut + -iza.

absolutizant, -ă adj. Care absolutizează. • pl. -ți, -te. /<absolutiza + -ant.

absolutizare s.f. Acțiunea de a absolutiza și rezultatul ei. **1** Atribuire eronată a unei valori absolute unui fapt sau unei idei prin ignorarea caracterului relativ, condiționat, limitat al acelui fapt sau al acelei idei. **2** Considerare greșită a unei laturi sau însușiri a unui lucru ca o entitate de sine stătătoare, rupind-o de complexul căruia îi aparține. • pl. -ări. /v. *absolutiza*.
absolutoriu, -ie adj., s.n. 1 (jur.) (Act) care atestă faptul că cineva este absolvit de o datorie, de o obligație etc. sau este iertat de o vină, de o greșală etc. **2** (inv.) (Certificat) care atestă terminarea unei școli superioare sau terminarea studiilor. • pl. -ii. /<lat. *absolutorius*, -a, -um, germ. *Absolutorium*.

absoluție s.f. v. absolțiune.

absolțiune s.f. 1 (jur.) Iertare de pedeapsă a unui acuzat cînd faptul imputat nu este prevăzut de lege sau cînd săvîrșirea lui a fost justificată; absolvire. **2** (bis.) Iertare a păcatelor, acordată de Papă sau de un preot catolic celui care își mărturisește păcatele la spovadă. • pl. -i. și *absoluție s.f.* /<fr. *absolution*, lat. *absolutio*, -onis, it. *assoluzione*.

absolvént, -ă s.m., s.f. Persoană care a terminat un ciclu sau o formă de învățămînt. • pl. -ți, -te. /<germ. *Absolvent*.

absolvénță s.f. Terminare a unui anumit ciclu sau a unei anumite forme de învățămînt; absolvire (I). • pl. -e. /v. *absolvént*.

absolvi vb. IV. tr. 1 A termina un an școlar, un ciclu sau o formă de învățămînt. **2** (jur.; compl. indică acuzaf) A scuti de pedeapsă, cînd faptul imputabil nu este prevăzut de lege sau cînd săvîrșirea lui a fost justificată; a ierta. **3** (relig.) A ierta de păcate.

• prez.ind. -esc, absolv. / < germ. *absolvieren*, lat. *absolvēre*, it. *assolvere*, germ. *absolvieren*.
absolvire s.f. 1 Terminare a unui ciclu (an școlar) sau a unei forme de învățământ; absolventă. 2 (jur.) Scutire de pedeapsă. 3 (relig.) Iertare de păcat. • pl. -i. /v. *absolvi*.

absorbabil, -ă adj. (chim.) Care poate fi absorbit. • pl. -i, -e. / < fr. *absorbable*.

absorbant, -ă adj., s.n. 1 adj., s.n. (Substanță) care absoarbe lichide sau gaze; absorbitor. *Hirtie absorbantă*. < *Tampon absorbant* (și subst. n.) = obiect special conceput (din vată, tifon etc.) pentru reținerea unor lichide și care este folosit în scopuri igienice (în special în igiena intimă feminină din perioada menstruală). *Perișor absorbant* v. *perișor*. ♦ (Substanță) care reține o parte din particulele sau din energia unei radiații. ♦ (chim.) Lichid sau solid care se îmbibă sau fixează în masa sa substanțe, particule sau energie din mediul cu care vine în contact. 2 s.n. (geomorf.) *Puț absorbant* = a) puț făcut în locuri impermeabile și necanalizate pentru a permite scurgerea apelor către un strat permeabil pentru a le absorbi; b) avenă în care dispare un curs de apă. 3 adj. Fig. Care interesează, care preocupă. *Lectură absorbantă*. • pl. -ți, -te. / < fr. *absorbant*.

absorbât s.n. (chim.) Substanță gazoasă, lichidă sau solidă, care este îmbibată sau fixată în masa absorbantului; absorbtiv. • pl. -e. / < cf. *absorbi*, *absorbant*.

absorbi vb. IV. tr. 1 A suga, a încorpora o substanță etc. *Pământul absoarbe apa*. ♦ A reține o parte din particulele sau din energia unei radiații. 2 Fig. A preocupa intens; a captiva. *Copiii au fost absorbiți de film*. • prez.ind. *absorb*. / < fr. *absorber*, după *sorbi*.

absorbire s.f. 1 Incorporare; reținere. 2 Fig. Preocupare, captivare. • pl. -i. /v. *absorbi*.

absorbît, -ă adj. 1 Care este supt, înghițit; încorporat. 2 Fig. Care este preocupat, captivat. *Zoe deschise garderobul său, alese o rochie de catifea neagră... [și] se puse pe un jilț unde șezu absorbită în gânduri* (CAR.). • pl. -ți, -te. /v. *absorbi*.

absorbitor, -oare adj., s.n. 1 adj. Care absoarbe lichide, vapori etc.; absorbant. 2 s.n. Organ al unei instalații frigorifice în care se produce absorbția agentului frigorigen. • pl. -ori, -oare. / < *absorbi* + -tor.

absorbitiv s.n. (chim.) Absorbat. • pl. -i, -e. / < fr. *absorbitif*.

absorbtivitate s.f. Proprietatea de a absorbi lichidele, gazele sau radiațiile. • / < fr. *absorptivité*.

absorbție s.f. 1 (fiz., chim.) Fenomen fizic sau chimic prin care un corp lichid sau solid încorporează prin difuzie din afară o substanță în stare gazoasă, lichidă sau solidă; absorbire. *Capacitate de absorbție*. ♦ Micșorare sau anulare a intensității unei radiații care trece printr-un mediu. 2 (fiziol.) Pătrundere a unor substanțe în interiorul organismului, în singe sau în interiorul unor celule, mai ales la nivelul mucoasei intestinale. ♦ *Absorbție intestinală* = pătrunderea, la nivelul vilozităților intestinale, a produșilor rezultați din digestia alimentelor. 3 (zootehn.) Încrușare repetată a unei rase perfecționate cu una neameliorată în scopul îmbunătățirii radicale a acesteia din urmă. 4 (econ.) Fuziune de întreprinderi sau de societăți în beneficiul uneia dintre ele. 5 (jur.) Drept al unei instanțe superioare de a lua din competența instanțelor inferioare o cauză în curs de judecare. 6 (log.) Proprietate formală a unor operații logico-matematice. • pl. -ii, g.-d. -iei. și *absorbțiune* s.f. / < fr. *absorption*, lat. *absorptio*, -onis.

absorbționism s.n. Aparat de măsurat cantitățile de gaze sau de vapori absorbite sau absorbite de un solid la o temperatură dată. • sil. -ți-o-. pl. -e. / < fr. *absorbționisme*.

absorbționist, -ă adj., s.m., s.f. 1 adj. Care aparține absorbționismului, care se referă la absorbționism. 2 s.m., s.f. Adept al absorbționismului. • sil. -ți-o-. pl. -iști, -iste. / < fr. *absorbționiste*.

abstenționism s.n. Abținere demonstrativă de la exercitarea dreptului de vot. ♦ Doctrină care susține această atitudine. • sil. -ți-o-. / < fr. *abstenționisme*.

abstenționist, -ă adj., s.m., s.f. 1 adj. Care aparține abstenționismului, care se referă la abstenționism. 2 s.m., s.f. Adept al abstenționismului. • sil. -ți-o-. pl. -iști, -iste. / < fr. *abstenționiste*.

abstenționist s.f. Abținere (1). • pl. -i. / < fr. *abstention*, lat. *abstentio*, -onis.

abstinent, -ă s.m., s.f. adj. (Persoană) care își impune restricții la mâncare, băutură, la activitatea sexuală etc. • pl. -ți, -te. / < fr. *abstinent*, lat. *abstinens*, -entis.

abstinență s.f. 1 Renunțarea totală sau parțială la o serie de deprinderi sau acte fiziologice; abstențione. *Călugării practică abstenținea sexuală*. 2 (econ.) *Teoria abstenței* = teorie care consideră capitalul și acumularea capitalistă drept rezultat al abținerii capitaliștilor de la consumarea individuală imediată (neproductivă) a profitului. 3 Renunțare, voluntară sau silită, la anumite medicamente sau droguri. < *Sindrom* (sau *criză*) *de abstență* = totalitatea simptomelor provocate de întreruperea bruscă a consumului de droguri sau de anumite medicamente. • pl. -e. / < fr. *abstinence*, lat. *abstinentia*, -ae.

abstrăct, -ă adj., s.n. 1 adj. Care este gândit în mod separat de ansamblul concret, real, din care face parte; care este rezultatul unei abstractizări; care este detașat de obiecte, de fenomene sau de relațiile în care există în realitate. < *Artă abstractă* = curent apărut la începutul sec. 20 în artele plastice europene care, având la bază protestul împotriva academismului și naturalismului, elimină din imaginea plastică elementele lumii vizibile, aducând în locul acestora un sistem de semne, linii, pete, figuri geometrice, volume, care exprimă, în formă pură, manifestarea raționalului și a sensibilității umane. < Loc.adv. *În abstract* = pe bază de deducții logice, teoretice, fără legătură cu datele sau cu faptele concrete. ♦ (*despre creații artistice*) Care țin de arta abstractă; care trădează influența artei abstracte; ext. care este exprimată în forme noi, absoconce, care nu reprezintă realitatea. 2 adj. Care este conceput în mod (prea) general, (prea) teoretic. *Un proiect abstract, lipsit de date*. ♦ Ext. Care este greu de înțeles din cauza lipsei de ilustrații concrete. 3 adj., s.n. (Cuvînt) care are sens abstract. 4 s.n. (gram.) *Abstract verbal* = substantiv care provine dintr-un verb și exprimă acțiunea verbului respectiv. 5 adj. (mat.) *Număr abstract* = număr cărui nu i se alătură obiectul numărat. < *Algebră abstractă* v. *algebră*. 6 s.n. (filos.; în opoz. cu „concret”) Categorie filosofică ce desemnează cunoașterea proprietăților esențiale și generale ale obiectelor și fenomenelor. < *Științe abstracte* = științe, precum metafizica, logica, matematica, care nu au ca obiect realitatea empirică. • pl. -ți, -te. / < lat. *abstractus*, -a, -um, germ. *abstrakt*, fr. *abstrait*, it. *astratto*.

abstractiv s.n. Caracter abstract. • / *abstract* + -ism.

abstractiv, -ă adj. Care este format prin abstracție. • pl. -i, -e. / < fr. *abstractif*.

abstractivitate s.f. Aptitudinea de a abstrage. • / < fr. *abstractivité*.

abstractiză vb. I. tr., intr. 1 (filos.) A face o abstracție. 2 A utiliza, în procesul creației, metode specifice artei abstracte; a da un caracter abstract. • prez.ind. -ez. / *abstract* + -iza.

abstractizant, -ă adj. Care are sau conferă un caracter abstract. • pl. -ți, -te. / *abstractiza* + -ant.

abstractizare s.f. (filos.) Acțiunea de a abstractiza și rezultatul ei; operație a gândirii, opusă concretizării, prin care se desprind și se rețin unele dintre caracteristicile și relațiile esențiale ale obiectului cercetării; procedeu fundamental de pătrundere în esența fenomenelor. ♦ Trece de la concret la abstract. < *Abstractizare analitică* = abstracție analitică. • pl. -ări. /v. *abstractiza*.

abstracție s.f. 1 Noțiune, idee rezultată din procesul de abstractizare. < Expr. *A face abstracție de...* = a nu lua în considerare; a ignora. 2 Abstractizare. 3 *Abstracție analitică* = operație efectuată în cadrul epistemologiei genetice, care are ca punct de plecare obiectele asupra cărora acționează subiectul, constituind un mod de formare a cunoștințelor despre realitatea obiectivă; abstractizare analitică. • pl. -ii, g.-d. -iei. și *abstracțiune* s.f. / < fr. *abstraction*, lat. *abstractio*, -onis, it. *astrazione*.

abstracționism s.n. 1 Direcție generală în arta contemporană, caracterizată prin intelectualizarea, reducția abstractă și înfringerea imaginii; artă abstractă. 2 Folosire excesivă a abstracțiilor; tendința de a da abstracțiilor o valoare egală a celeia a realităților concrete. • sil. -ți-o-. / < fr. *abstracționisme*.

abstracționist, -ă adj., s.m., s.f. (Adept) al abstracționismului. ♦ Spec. (Artist plastic) care practică abstracționismul, artă abstractă. • sil. -ți-o-. pl. -iști, -iste. / < fr. *abstracționiste*.

abstracțiune s.f. v. *abstracție*.

abstrăge vb. III. 1 tr. (compl. indică părți, însușiri izolate etc.) A desprinde de întreg. 2 refl. A se izola de realitatea înconjurătoare pentru a reflecta sau a visa. • prez.ind. *abstrăg*. / < fr. *abstraire*, lat. *abstrahere*, după *trage*.

abstrăgere s.f. 1 Desprindere de întreg. 2 Izolare de realitatea înconjurătoare pentru a reflecta sau a visa. • pl. -i. /v. *abstrage*.

abstrus, -ă adj. Care este neclar, confuz, incurcat; abscons. • pl. -și, -se. / < fr. *abstrus*, lat. *abstrusus*, -a, -um.

absurd, -ă adj., s.n. 1 adj. Care contrazice gândirea logică, care nesocotește legile naturii și ale societății; ilogic. ♦ (*despre oameni*) Care are o comportare contrară bunului-simț. 2 s.n. Ceea ce este fără logică, fără sens; nonsens. ♦ *Literatură absurdă* = direcție estetică în teatrul și romanul occidental de după cel de-al Doilea Război Mondial, care își propune să înfățișeze absurdul însoțit de un sentiment de anxietate metafizică față de condiția umană, ea însăși considerată absurdă. *Reducere la absurd* v. *reducere*. < Loc.adv. *Prin absurd* = admițind un raționament fals, o situație aproape imposibilă. ♦ (filos.) Concepție despre lume, susținută îndeosebi de existențialiști, potrivit căreia între om și mediul său social-cultural există un dezacord total, iar între norme, valori, reguli etc. sint incompatibilități. • pl. -zi, -de. / < fr. *absurde*, lat. *absurdus*, -a, -um.

absurditate s.f. 1 Calitatea de a fi absurd. 2 Situație, idee, împrejurare etc. absurdă; aberație, ineptie. 3 (log.) Formă de raționament care constă în derivarea unei contradicții vădite dintr-o mulțime de premise, de unde rezultă că cel puțin una dintre ele trebuie să fie falsă dacă celelalte sînt adevărate; reducere la absurd. • pl. -ăți. / < fr. *absurdité*, lat. *absurditas*, -atis.

abțibilid s.n. 1 Mic desen colorat, gumat pe o parte, care se aplică pe o suprafață netedă, putîndu-se dezlipi, prin umezire sau prin frecare, de pe hirtia pe care a fost lipit. 2 Fig. (la pl.) Nimicuri, fapte mărunte; mici șmecherii. • pl. -uri. / < germ. *Abziehbild*.

abțigui vb. IV. (fam.) 1 refl. A se chercheli, a se îmbăta (ușor). *S-a abțiguit de la vin*. 2 tr. A da (cuiva) o bătaie (ușoară). ♦ Fig. A face cuiva un rău. *Ca să-l abțiguiască, i-a întrerupt contractul*. 3 tr. (compl. indică date, situații etc.) A modifica pentru a corespunde mai bine scopului urmărit. ♦ Ext. A falsifica. *A abțiguit calculul contabil*. 4 tr. (reg.) A tăia o scîndură cu un fierăstrău special. • prez.ind. -iesc. și (reg.) *abțigui*, *abțigui* vb. IV. / < germ. *absügen* „a tăia o scîndură cu fierăstrăul”.

abțiguire s.f. (fam.) 1 Chercheliere. 2 Bătaie (ușoară). ♦ Rău făcut cuiva. 3 Modificare a unor date, situații etc. ♦ Ext. Falsificare. • pl. -i. și *abțiguire* s.f. /v. *abțigui*.

abțiguit, -ă adj. (fam.) 1 Care este cherchelit, beat. 3 Care este bătut (ușor). 2 Care este modificat. ♦ Ext. Care este falsificat. • pl. -ți, -te. și *abțiguit, -ă* adj. /v. *abțigui*.

abține vb. III. refl. 1 A se stăpîni, a se reține, a se înfrîna (de la...). *Se abține de la fumat*. 2 A nu se pronunța, a nu-și exprima părerea sau votul; a se ține departe de o activitate. *Opoziția s-a abținut de la vot*. • prez.ind. *abțin*. / < fr. *abstenir*, după *ține*; cf. lat. *abstinere*.

abținere s.f. 1 Reținere, înfrînare. 2 Nepronunțare, neexprimare a părerii sau a votului; neparticipare la o activitate. ♦ Ext. Vot care exprimă nepronunțarea, neexprimarea părerii în problema supusă dezbaterii. *Numărul abținerilor a fost mare*. • pl. -i. /v. *abține*.

abțiguire s.f. v. *abțiguire*.

abțiguit, -ă adj. v. *abțiguit*.

abubă s.f. v. *bubă*.

abulic, -ă adj., s.m., s.f. (med.) (Persoană) care suferă de abulie. • pl. -ci, -ce. / < fr. *aboulique*; cf. gr. ἄ- „fără”, βουλή „voință”.

abulie s.f. 1 (med.) Pierdere, diminuare a capacității de a acționa voluntar, de a lua decizii, de a se exprima, de a gândi ori de a avea reacții emoționale, ca urmare a unor leziuni bilaterale de lob frontal. 2 Fig. Nehotărîre. *Era buimăcit, într-o abulie totală*. ♦ Ext. Inerție. • pl. -ii, g.-d. -iei. / < fr. *aboulie*; cf. gr. ἄ- „fără”, βουλή „voință”.

abumarkúb s.m. (ornit.) Pasăre înaltă, asemănătoare cu struțul, cu gîtul scurt și gros, cu capul mare și cioc

enorm, lat. de forma unui sabot, care trăiește în preajma Nilului. • / < germ. *Abu Markub* < cuv. ar.

abundă vb. I. intr. **1** A fi, a se găsi din belșug, în mare cantitate; a prisosi. **2** A avea, a conține din belșug. • prez.ind. pers. 3 *abundă*. / < fr. *abonder*, lat. *abundare*.

abundent, -ă adj. Care abundă, care este în cantitate mare; bogat, îmbelșugat. • pl. -ți, -te. / < fr. *abondant*, lat. *abundans*, -ntis.

abundență sf. **1** Cantitate mare, belșug, bogăție, prisos (de ceva). < *Cornul abundenței* v. corn. < Loc.adv. *Din abundență* = mult, în cantitate mare. **2** (econ.) Stare a economiei, a pieței, caracterizată prin menținerea cantităților de mărfuri și bunuri oferite, care să răspundă cererii. **3** (chim.) *Abundența elementelor în natură* = proporție în care sînt răspândite elementele chimice în scoarța pămîntului, în atmosferă și în univers. • / < fr. *abondance*, it. *abbondanza*, lat. *abundantia*, -ae.

ăbur s.m. **1** Vapor de apă. *Puterea oarbă a aburului întemnițată în cilindrul mașinii cu vapor* (EMIN.). < *Cazan de abur* v. cazan. *Căldare de abur* v. căldare. *Turbină cu abur* v. turbină. *Trăsură cu aburi* v. trăsură. **2** Ceață rară. **3** (fam., iron.) Tărie. *I-a suit la cap aburul alcoolului*. **4** Fig. Suflare ușoară (a vîntului), adiere, boare. *A simți aburul cald al vîntului*. **5** Fig. Cantitate foarte mică. *Dă un abur de sare plăticilor* (SADOV.). • pl. -i. / cuv. autoh.; cf. alb. *avull*.

aburcă vb. I. (reg.) **1** tr. (compl. indică poveri, greutăți, bagaje etc.) A ridica în spate. *Săltîndu-le [lemnele] și aburcîndu-le cam anevoie* (CR.). **2** refl. A se urca, a se sui cățărîndu-se; a (se) cățara. *Începe a se aburca pe creș în sus* (CR.). • prez.ind. *aburc*. / cf. *urca*.

aburcăre sf. Acțiunea de a (se) aburca și rezultatul ei. **1** Ridicare a unor greutăți, poveri, bagaje etc. **2** Cățărare. • pl. -ări. / v. *aburca*.

aburcăt, -ă adj. **1** Care este ridicat. **2** Care este cățărat. • pl. -ți, -te. / v. *aburca*.

abureală sf. **1** Aburi condensăți în picături foarte fine care se depun pe obiecte. *Abureala de pe oglindă*. **2** Exalație, miros. *Abureala de piine i-a făcut foame*. **3** Fig. Adiere. *O ușoară abureală de vînt* (IBR.). **4** (fam.) Păcăleală. *A priceput repede că totu-i o abureală*. • pl. -eli. / *aburi* + -eală.

aburél s.m. (inv.) **1** Vîntuleț. **2** Fig. Suflare. • / *abur* + -el. **aburi** vb. IV. **1** tr., refl. A (se) acoperi cu picături fine provenite din condensarea aburilor. *Oglinda se aburește, cafeniul se-ntinde tot mai mult pe argintul ei* (CĂRT.). **2** intr. A scoate, a produce aburi. *Codrii aburesc ca după ploaie* (VLAH.). **3** refl. Fig. A se aprinde, a se înroși, a se îmbujora (la față). *Te-ai cam aburit la față* (CR.). **4** tr. Fig. A atinge ușor (ca o suflare). ♦ (despre vînt, intr.) A adia. **5** tr. (fam.; despre oameni) A păcăli sau a încerca să păcălească pe cineva, a învăli, a duce cu vorba. *A crezut că mă aburește, dar nu i-a mers*. • prez.ind. -esc. / *abur* + -i.

aburire sf. **1** Acțiunea de a aburi și rezultatul ei. *Soluție împotriva aburirii geamurilor*. **2** Expunere la aburi. *Îmbăiere prin aburire*. ♦ Expunere a unor materiale textile, lemnoase etc. sau a unor produse finite la acțiunea aburilor în vederea ameliorării unor însușiri, a ușurării prelucrării lor ulterioare etc. **3** Exalare. **4** Fig. Îmbujorare. **5** Adiere. **6** (fam.) (Încercare de) inducere în eroare a cuiva prin vorbe abile. • pl. -i. / v. *aburi*.

aburit, -ă adj. **1** Care este acoperit cu aburi. *Mă uit la fereastra aburită*. **2** Care scoate, din care ies aburi. *Aduce o friptură aburită*. **3** Fig. Care este aprins la față; înroșit; înfierbîntat (de supărare, de efort etc.). **4** (fam.; despre oameni) Care este păcălit, dus cu vorba. • pl. -ți, -te. / v. *aburi*.

aburitor s.n. Instalație, dispozitiv care produce aburi. • pl. -oare. / *aburi* + -tor.

aburomobil s.n. (inv.) Automobil cu aburi. • pl. -e. / *abur* + [auto] *mob*il.

aburós, -oasă adj. Care este acoperit cu aburi; din care ies aburi; ca aburii. *Pe stîncă aburoasă arde luna cea bălaie* (BOL.). • pl. -oși, -oase. / *abur* + -os.

abúz s.n. **1** (jur.) Încălcare a legalității. ♦ Concr. Faptă ilegală. < *Abuz de putere* = delict care constă în obținerea de avantaje, intimidare, influențarea unor hotărîri de către cineva care se folosește de funcția pe care o deține. *Abuz de încredere* = înșelăciune care constă în însușirea ilegală, înstrăinarea sau refuzul de restituire a unui obiect încredințat spre păstrare sau spre utilizare. *Abuz de drept* = delict care constă în

exercitarea unui drept cu rea-credință, în scop de șicană, pentru a pricinui o pagubă altei persoane sau pentru a-i întîrzi exercitarea unui drept. *Abuz sexual* = faptă pedepsită de lege care constă în întreținerea de relații sexuale (prin forțare) mai ales cu minori (uneori cu copiii proprii). **2** Întrebuințare fără măsură a unui lucru; exces. *Abuz de alcool*. < Loc.adv. *Prin abuz* = în mod abuziv, exagerat. **3** Eroare care constă în exagerarea unui fapt, a unei păreri etc. • pl. -uri. / < fr. *abus*, lat. *abŭsus*, -us, engl. *abuse*.

abuză vb. I. intr. **1** A uza de ceva în mod exagerat; a face abuz. *El a abuzat de medicamente*. **2** A comite ilegalități profitînd de o situație, de un titlu sau de putere; a comite un abuz. *Abuz în serviciu*. **3** (compl. indică minori, femei) A viola. • prez.ind. -ez. / < fr. *abuser*, engl. *abuse*.

abuzăt, -ă adj. (despre minori, femei) Care a fost violat. • pl. -ți, -te. / v. *abuză*.

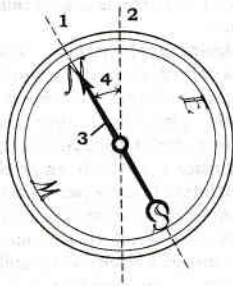
abuziv, -ă adj. **1** Care este exagerat, excesiv. **2** (jur.; despre acțiuni ale oamenilor) Care este arbitrar, ilegal, care constituie un abuz. < (adv.) *S-a hotărît evacuarea celor care au ocupat locuința abuziv*. < *Purtare abuzivă* = infracțiune care constă în întrebuințarea de expresii jignitoare sau în săvîrșirea de lovituri ori de alte acte de violență de către un funcționar în exercițiul atribuțiilor de serviciu față de o persoană care îi solicită serviciile. ♦ (despre oameni) Care abuzează de puterea sa; care beneficiază de un avantaj, de un drept obținut printr-un abuz. • pl. -i, -e. / < fr. *abusif*, lat. *abusivus*, -a, -um.

abzice vb. III. tr. A nu admite, a refuza, a dezaproba; a renunța. • prez.ind. *abzic*. / < germ. *Absagen*, după *zice*; cf. lat. *abdicere*.

abzigui vb. IV. v. abțigui.

abzimă sf. (med.) Anticorp capabil să accelereze o reacție biochimică, asemenea unei enzime. • pl. -e. / *ab-* + [en] *zimă*.

ac s.n. **1** Mică ustensilă de oțel, subțire, ascuțită și lustruită, prevăzută cu un orificiu (ureche) prin care se trece un fir și care servește la cusut. < *Gaura acului* v. gaură. < Loc.adj. *La patru ace v. patru*. < Expr. *A avea (sau a găsi) ac de (sau pentru) cojocul cuiva* = a avea mijloace de a înfrîna, de a opri sau de a pedepsi pe cineva. *A călca (sau a umbla) ca pe ace* = a merge încet, cu grijă. *Nici cît un virf de ac* = extrem de mic, foarte

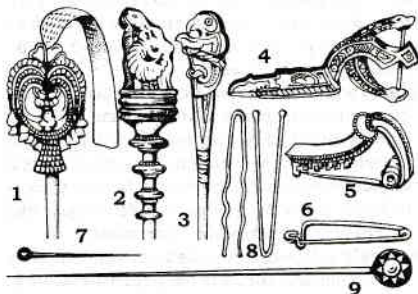

Ac magnetic (5)

1. Nordul magnetic.	3. Ac magnetic.
2. Nordul geografic.	4. Unghi de declinație.

puțin, aproape deloc. *A căuta acul în carul cu fin* = a se apuca de o muncă zadarnică. *A băga (sau a ascunde) acul în miere* = a face vrajbă între oameni. *A sta (ca) pe ace v. sta*. *A ședea (ca) pe ace v. ședea*. *A trage cu acul v. trage*. *A scăpa ca prin urechile acului* v. ureche. **2** (cu determ.) Nume dat unor obiecte asemănătoare cu un ac, avînd diverse întrebuințări. *Ac de siguranță*. *Ac de pâr*. *Ac de gravat*. *Ac de trasat*. *Ac chirurgical*. *Ac de seringă*. < *Ac de mașină* = ac pentru mașina de cusut. *Ac cu gămălie* = bold. *Ac de siguranță* v. siguranță. **3** Analog. *Ac de gheață* = cristale de gheață (care se formează iarna) subțiri și ascuțite, asemănătoare ca formă cu un ac. **4** (geomorf.) *Ac de loess* = formă de relief apărută în loess în urma eroziunii torrențiale. ♦ *Stîncă înaltă*, cu aspect de stilp ascuțit, formată prin dezagregări în urma înghețului. *Acele Cleopatrei din Făgărași sînt des vizitate de turiști*. **5** Indicator la unele instrumente de măsură. *Ac magnetic*. *Acul busolei*. *Ac indicator*. < *Acul ceasornicului* = minutar. **6** Piesă cu formă alungită, avînd diverse întrebuințări în tehnică. *Ac de macaz*. < *Ac feroviar* = macaz. *Ac obturator* = poanton.

7 (biol.) Organ în formă de ac sau de ghimpe, care este situat în partea terminală a abdomenului la arahnide și la insectele himenoptere sau care acoperă pielea unor animale, folosit ca armă de apărare sau de atac. *Acele ariciului*. < Expr. *A pune acul v. pune*. **8** (bot.; mai ales la pl.) Frunză îngustă, ascuțită, caracteristică coniferelor. *Acele de brad*. **9** Compuse: (bot.) *acul-doamnei* = plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu florile albe și cu fructele terminate cu un virf lung (*Scandix pecten veneris*); (iht.) *ac-de-mare* = pește marin, lung și ascuțit, acoperit cu plăci osoase (*Syngnathus rubescens*). • pl. ace. / lat. *acus*.

Tipuri de ace (2)

1. Grecesc.	6. Ac de siguranță.
2. Roman.	7. Ac cu gămălie (bold).
3. Franc.	8. Ac de pâr.
4. Rusesc.	9. Ac de pălărie.
5. Scandinav.	

acácia sf. (bot.) Nume dat mai multor specii de arbori și arbuști tropicali și subtropicali, din familia leguminoaselor, cu florile albe sau galbene, care se cultivă ca plante ornamentale, pentru utilizare în industria parfumurilor, pentru extragerea gumei arabece etc. (*Acacia*); plantă care aparține fiecăreia dintre aceste specii. • sil. -ci-a. pl. -cii. / < fr. *acacia*, lat. *acacia*, -ae.

acadea sf. (ind. alim.) Bomboană preparată din zahăr topit. • pl. -ele. / < tc. *akide*.

academic, -ă adj. **1** Care ține de academie, care se referă la academie. < *Titlu (sau diplomă) academic(ă)* = diplomă obținută într-o școală de grad universitar. *Canotaj academic* v. canotaj. *Dans academic* v. dans. *Palmele academice* v. palmă. ♦ (fam.; subst. m.) Membru al Academiei Române. **2** Care este distins, solemn; de o corectitudine exagerată; convențional. < (adv.) *A vorbit academic*. < *Stil academic* = manieră în artă în care subiectul este tratat în genul studiilor de școală de artă academică; stil sobru, corect, științific, dar convențional, rece. **3** Ext. Universitar. *Programa academică prevede trei ani de studii*. ♦ (subst. m.) Cadrul didactic universitar. • pl. -ci, -ce. / < fr. *académique*, it. *accademico*, lat. *academicus*, -a, -um, engl. *academic*.

academician, -ă s.m., sf. **1** Membru (de onoare sau titular) al unei academii. **2** s.m. (în Grecia antică) Filosof al școlii lui Platon, „Academia”. • sil. -ci-an. pl. -ieni, -iene. / < fr. *académicien*.

academicism sf. **1** Prima școală filosofică, înființată de Platon, care își ținea inițial întrunirile în grădina lui Akademos, de literați, de artiști etc. creată pentru dezvoltarea literelor, a științelor și a artelor. **3** Înaltă instituție științifică și culturală, care reunește pe cei mai de seamă savanți și artiști ai unei țări, care sprijină și organizează cercetarea științifică și activitatea literară și artistică. *Academia Franceză*. ♦ Clădirea unde își are sediul această societate. ♦ Conducerea acestei instituții. *Academia a dat un comunicat de presă*. **4** Nume dat unor școli de învățămînt superior, în special de arte sau științe militare. *Academia de Arte Frumoase*. < *Academie de comerț v. comerț*. **5** (arg.) Închisoare. • acc. și *academie*. pl. -ii. g.-d. -iei. / < fr. *académie*, lat. *academia*, -ae; cf. gr. *ἀκαδημία*, grădina lui Akademos din vecinătatea Atenei, unde își ținea prelegerile Platon.

academism s.n. **1** Aritudine estetică conștientă în imitația (servilă) a creațiilor artei antice și a creațiilor Renașterii. ♦ Manieră în artă, care cultivă un ideal de frumusețe canonică, convențională, manieristă.

2 Fel de a se comporta academic, distins, convențional, rigid, rece. • /<fr. *académisme*.

academist, -ă *adj., s.m., s.f.* (Adept) al academismului. • pl. -iști, -iste. /<fr. *académiste*.

academiză *vb. I. tr. (a. plast.)* A da figurilor o poză academică. • prez.ind. -ez. /<fr. *académiser*.

academizant, -ă *adj. (despre opere de artă)* Care este realizat în manieră academică. • pl. -ți, -te. /<fr. *academiza* + *-ant*.

academizare *s.f.* Acțiunea de a *academiza* și rezultatul ei. • /v. *academiza*.

acadiân, -ă *s.n., adj. (geol.)* 1 *s.n.* Perioada mijlocie a cambrianului. 2 *adj.* Care aparține acadianului, specific acadianului; care se referă la această perioadă. 3 *s.n.* Serie de straturi geologice din acadian. • sil. -di-an. pl. -ieni, -iene. /<fr. *acadien*; cf. nm. pr. *Acadia*, regiune în E Canadei.

acajú *s.m. invar., adj. invar.* 1 *s.m. invar. (bot.)* Arbore din regiunea tropicală a Americii, cu lemnul de culoare roșiatică, foarte rezistent și aspectuos (*Swietenia mahagoni*); mahon. 2 *s.m. invar.* Lemnul acestui arbore, care este întrebuitat la confecționarea mobilelor de lux. 3 *adj. invar., s.n.* Maro-roșcat, (de) culoarea lemnului de acajú. • /<fr. *acajou*.

acalazie *s.f. (med.)* Anomalie de funcționare a sfincterului, care constă în relaxarea defectuoasă în momentul contracției conductelor supraiacente; cardiospasm. • g.-d. -iei. /<fr. *achalasia*, engl. *achalasia*; cf. gr. ἄ- „fără”, ῥάλασις „relaxare”.

acalculie *s.f. (med.)* Incapacitate patologică de a recunoaște și de a utiliza cifrele, simbolurile matematice, de a efectua calcule scrise sau mentale. • g.-d. -iei. /<fr. *acalculie*, engl. *acalculia*; cf. gr. ἄ- „fără”, lat. *calculare* „a socoti”.

acaléfe *s.f. pl. (biol.)* Clasă de celenterate cuprinzând meduzele de talie mare; scifofoare. • /<fr. *acaléphes*; cf. gr. ἀκαλήφη „acintie”.

acaliculat, -ă *adj. (bot.)* Lipsit de calicul. • pl. -ți, -te. /<fr. *acaliculé*, lat. *acalyculatus*.

acalmic, -ă *adj.* Care ține de acalmie, care se referă la acalmie. • pl. -ci, -ce. /<fr. *acalm[ie]* + *-ic*.

acalmie *s.f.* 1 Potolire sau încetare temporară a vântului sau a valurilor. 2 Fig. Răstimp de liniște într-o perioadă frământată. După criza politică a urmat o acalmie de scurtă durată. • g.-d. -iei. /<fr. *acalmie*.

acalóric, -ă *adj.* Care este lipsit de calorii. Regim acaloric. • pl. -ci, -ce. /<fr. *acalorique*.

acampsie *s.f. (med.)* Imposibilitatea efectuării flexiei la nivelul unui membru, din cauza imobilizării prelungite, a rigidității articulare sau a anchilozei acestuia. • g.-d. -iei. /<fr. *acampsie*, engl. *acampsia*; cf. gr. κάμπτω „a îndoi”.

acaná *adv.* v. hacana.

acant¹-Elem. de compunere „spin”. • și *acanto-*. /<fr. *acanth(o)*; cf. lat. *acanthus*, gr. ἄκανθα.

acant² *s.m.* v. acantă.

acantacée *s.f. (la pl.)* Familie de plante erbacee sau lemnoase, dicotiledonate (decorative), răspindite mai ales în regiunile calde, cu frunzele opuse, fără stipele, cu florile dispuse în raceme și cu fructele capsule (*Acanthaceae*); (și la sg.) plantă care face parte din această familie. • pl. -cee. /<fr. *acanthacées*.

acantă *s.f.* 1 (*biol.*) Nume dat mai multor specii de plante erbacee, decorative, din familia acantaceelor, ale căror frunze (mari, penate, adesea spinoase) și rădăcini sînt folosite în medicină (*Acanthus*); plantă care aparține fiecăreia dintre aceste specii. 2 (*arhít.*) Ornament arhitectonic care imită frunzele de acantă, caracteristic capitulelor corintice și compozite. 3 (*biol.*) Apofiza spinoasă a vertebrelor. • pl. -e și *acánt s.m.* /<fr. *acanthé*, lat. *acanthus*; cf. gr. ἄκανθα „spin”.

acantă (2)

acantestezie *s.f. (med.)* Tulburare a sensibilității tactile, manifestată prin senzația de furnicăre, de înțepături, fără existența vreunui stimul funcțional. • g.-d. -iei. /<fr. *acanthesthésie*.

acantifér, -ă *adj. (bot.)* Acantofor. • pl. -i, -e. /<fr. *acanthifère*.

acantít *s.n. (mineral.)* Argente dit. • /<fr. *acanthite*.

acantocárp, -a *adj. (bot.; despre plante)* Care are fructul acoperit de țepi. • pl. -i, -e. /<fr. *acanthocarbe*.
acantocéfal *s.m. (zool.; la pl.)* Clasă de viermi paraziți nematelmînți, cu o trompă retractilă înconjurată de cîrlige de apărare (*Acanthocephala*); (și la sg.) vierme care face parte din această clasă. • pl. -i. /<fr. *acanthocéphales*; cf. gr. ἄκανθα „spin”, κεφαλή „cap”.

acantocéfalóză *s.f. (med.)* Boală parazitară provocată de acantocéfali. • /<engl. *acanthocephaliasis*.

acantocerás *s.m. (paleon.)* Amonit din cretacicul superior, cu cochilia groasă, răsucită dorsal, prevăzută cu spini sau tuberculi. • /<fr. *acanthoceras*.

acantocít *s.n. (med.)* Hematie anormală, care prezintă la nivelul suprafeței sale deformări de forma unor spini. • pl. -e. /<fr. *acanthocyte*, engl. *acanthocyte*; cf. gr. ἄκανθα „spin”, κύτος „protuberanță; cavitate”.

acantocítóză *s.f. (med.)* Maladie cu caracter familial, caracterizată prin prezența în sînge a unui număr mare de acantocite circulante. • /<fr. *acanthocytose*, engl. *acanthocytosis*.

acantodactil *s.m. pl. (paleon.)* Gen de saurieni din familia lacertidelor (*Acanthodactylus*). • /<fr. *acanthodactyles*.

acantóde *s.n. pl. (paleon.)* Ordin de pești fosili din era primară, cu schelet cartilaginos, posedînd solzi osificați (*Acanthodii*). • /<fr. *acanthodes*.

acantofág, -ă *adj. (biol.; despre animale)* Care se hrănește cu spini. • pl. -gi, -ge. /<fr. *acanthophage*.

acantofít, -ă *adj. (bot.; despre plante)* Care are frunzele terminate cu țepi. • pl. -i, -e. /<fr. *acanthophyle*.

acantofór, -ă *adj. (bot.; despre plante)* Care poartă ghimpe; acantifer. • pl. -i, -e. /<fr. *acanthophore*.

acantoid, -ă *adj. (biol.)* Care are aspect de ghimpe. • pl. -izi, -ide. /<engl. *acanthoid*.

acantolíză *s.f. (med.)* Stare particulară a celulelor stratului mucoas Malpighi, caracterizată prin reducerea numărului de joncțiuni care determină coeziunea celulelor. • /<fr. *acantholyse*, engl. *acantholysis*; cf. gr. ἄκανθα „spin”, λύσις „destrămare”.

acantologie *s.f. (biol.)* Disciplină care se ocupă cu studiul formațiilor spinoase. • g.-d. -iei. /<fr. *acanthologie*.

acantóm *s.n. (med.)* Denumire generală a tumorilor cutanate dezvoltate prin multiplicarea stratului mucoas Malpighi. • /<fr. *acanthome*, engl. *acanthoma*; cf. gr. ἄκανθα „spin”.

acantopteriéni *s.m. pl. (iht.)* Ordin de pești osoși cu înotătoarea dorsală spinoasă, cuprinzînd un mare număr de specii. • sil. -gi-eni. /<fr. *acanthopterygiens*; cf. gr. ἄκανθα „spin”, πτερυξ „vîșoș; aripă”.

acantosféră *s.f. (biol.)* Corpus sferoidal ciliat din celulele unor alge. • pl. -e. /<fr. *acanthosphère*.

acantóză *s.f. (med.)* Boală de piele caracterizată prin prezența unor pete pigmentate și prin îngroșarea stratului spinos al tegumentului pe diferite părți ale corpului, ca urmare a hiperplaziei stratului spinos al epidermei. • pl. -e. /<fr. *acanthose*, engl. *acanthosis*; cf. gr. ἄκανθα „spin”.

acapară *vb. I. tr.* 1 A pune stăpînire pe ceva (în mod necinstit, prin forță etc.). <> Fig. Treptat, jocul actorilor a acaparat publicul. ♦ Ext. A-și însuși totul pentru sine în dauna altora. A acaparat majoritatea acțiunilor societății. 2 Fig. A fi prins de o anumită activitate. Studiul l-a acaparat. • prez.ind. -ez. /<fr. *accaparer*, it. *accaparrare*.

acaparant, -ă *adj., s.m., s.f.* Acaparator. • pl. -ți, -te. /<fr. *accapara* + *-ant*.

acaparare *s.f.* Acțiunea de a *acapara* și rezultatul ei; stăpînire a ceva (în mod necinstit, prin forță etc.). ♦ Ext. Însușire pentru sine în dauna altora. • pl. -ări. /v. *acapara*.

acaparator, -oáre *adj., s.m., s.f.* (Persoană) care acaparează pe cineva sau ceva; acaparant. • pl. -i, -e. /<fr. *accapara* + *-tor*; după it. *accaparratore*, fr. *accapareur*.

acapnie *s.f. (med.)* Absența bioxidului de carbon din sînge. • g.-d. -iei. /<fr. *acapnie*, engl. *acapnia*; cf. gr. ἄ- „fără”, κάρνω „fum”; „abur”, „vapori”.

a cappélla *loc. adv., adj. invar. (muz.; despre muzică sau despre formații corale)* (Care se face) fără acompaniament instrumental (în muzica vocală polifonică începînd cu sec. 18). /<it. *a cappella*.

acár *s.m.* 1 Muncitor feroviar care manipulează dispozitivele de acționare a ácelor de macaz și asigură întreținerea acestora; macagiu. 2 (*reg.*) Obiect de alamă

sau de fier cu capetele curbate, care susține concilul, folosit în trecut de femeile de la țară. • pl. -i. /<ac + *-ar*, după fr. *aiguille*, <aiiguille „ac; macaz”.

acardiác, -ă *adj., s.m. (med.)* (Monstru) care prezintă acardie. • sil. -di-ac. pl. -ci, -ce. /<fr. *acardiaque*.

acardié *s.f. (med.)* Absența congenitală a inimii. • g.-d. -iei. /<fr. *acardie*.

acaré *s.n.* 1 Construcție auxiliară care ține de o gospodărie. 2 (*la pl.*) Unelte de gospodărie, mai ales agricole. • pl. -uri, și *ecaré* *s.n.* /<tc. *akaret*.

acari-Elem. de compunere „acarieni, păianjeni”. • și *acaro-*. /<fr. *acari*, *acaro*; cf. gr. ἄκαρι „căpușă”.

acarián *s.m. (zool.; la pl.)* Ordin de arahnide mici, cu capul, toracele și abdomenul, de obicei, nediferențiate, dintre care unele sînt parazite, iar altele pot transmite prin înțepătură virusurile unor maldidii grave; (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. • sil. -ri-an. pl. -ieni. /<fr. *acariens*; cf. gr. ἄκαρι „căpușă”.

acariíd *adj., s.n.* (Substanță) care omoară acarienii. • pl. -e. /<fr. *acaricide*.

acarifér, -ă *adj.* Care poartă acarieni. • pl. -i, -e. /<fr. *acarifère*.

acarinată *s.f. (ornít.; la pl.)* Ordin de păsări alergătoare, cu sternul lipsit de carenă și cu aripile reduse; (și la sg.) pasăre care face parte din acest ordin. • pl. -e. /<lat. *acarinatus*, -a; cf. gr. ἀ- „fără”, lat. *carina*, -ae „carenă”.

acariobiónt *s.n. (biol.)* Acariot. • sil. -ri-o-bi-ont. pl. -ți. /<germ. *Akariobiot*.

acariocecidie *s.f. (med.)* Cecidie produsă de acarieni. • sil. -ri-o-pl. -ii, g.-d. -iei. /<fr. *acariocecidie*.

acarió *adj., s.n. (biol.)* 1 *adj., s.n.* (Celulă) care este lipsită de nucleu; acariobiont. 2 *s.n.* Nucleu neconstituit încă în plasma celulară. • sil. -ri-ot. pl. -ți. /<fr. *akariote*, engl. *akaryote*.

acarióză *s.f.* 1 (*med.*) Dermatoză la oameni și la animale (albine) provocată de acarieni; scabie. 2 (*bot.*) Umflare patologică a mugurilor, cauzată de înțepăturile unor acarieni. • sil. -ri-o-. pl. -e. /<fr. *acarioses*; cf. gr. ἄκαρι „arahnidă”.

acárnitșă *s.f. (reg.)* Acăriță. • pl. -e. /<ac + *-arniță*.

acaro-v. acari-.

acarodomacie *s.f. (bot.)* Smoc de peri în axila nervurilor unor frunze. • g.-d. -iei. /<fr. *acarodomatie*; cf. gr. δωμάτιον „căsuță”.

acarofíl, -ă *adj. (biol.)* Care crește în simbioză cu acarienii; acarofitic. • pl. -i, -e. /<fr. *acarophile*.

acarofític, -ă *adj. (biol.)* Acarofil. • pl. -ci, -ce. /<fr. *acarophytique*.

acarofobie *s.f. (psih.)* Teamă patologică de molii, de căpușe. • g.-d. -iei. /<fr. *acarophobia*.

acarologie *s.f. (zool.)* Disciplină care se ocupă cu studiul creșterii diferitelor specii de acarieni. • g.-d. -iei. /<fr. *acarologie*.

acárp, -ă *adj. (bot.; despre plante)* Care nu produce fructe. • pl. -i, -e. /<fr. *acarpe*.

acarpelát, -ă *adj. (bot.; despre flori)* Fără carpele. • pl. -ți, -te. /<fr. *acarpelé*.

acarpotróp, -ă *adj. (bot.; despre plante)* Care nu prezintă mișcări de curbare pentru diseminarea semințelor; acarpotrop. • pl. -i, -e. /<fr. *acarpotrope*.
acarpotrópic, -ă *adj. (bot.)* Acarpotrop. • pl. -ci, -ce. /<fr. *acarpotropique*.

acásă *adv.* În sau spre casa în care locuiești. <> Loc. adv. Pe acasă = a) undeva în preajma sau în apropierea casei; b) în interiorul casei, la casa în care locuiește cineva sau în sînul familiei sale. <> Expr. Așa (sau acum) mai vii de-acasă = acum înțeleg sau admit ce spui. Nici acasă n-am de coasă v. avea. A nu-i fi (cuiva) (toți) boii acasă v. bou. A nu avea creierii acasă v. creier. A-i veni (cuiva) mîntile acasă v. minte. Nume de-acasă v. nume. Cine umblă pe drum cu gîndul acasă își pierde căciula în tîrg v. pierde. A nu-i fi (cuiva) porcii acasă v. porc. A se simți (ca) acasă (la el) v. simți. A se simți ca la mama acasă (sau ca acasă la mama, la mama acasă) v. simți. A se strînge acasă v. strînge. A (nu) avea cei șapte ani de-acasă v. șapte. ♦ Fig. La locul natal; în sau către patrie. <> Cei de-acasă = a) rudele apropiate, familia; b) ext. conaționalii. • /a¹ + *casă*.

acatafazie *s.f. (med.)* Imposibilitate a respectării ordinii corecte a cuvintelor în vorbire, deși ideile subiectului rămîn logice. • g.-d. -iei. /<fr. *acataphasie*, engl. *acataphasia*; cf. gr. ἀ- „fără”, καταφασίς „afirmație, aserțiune”.